

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O.P.S., ČESKÉ BUDĚJOVICE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

DĚDICKÉ PRÁVO

Autor práce: Pavel Zábajník
Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě
Forma studia: Kombinovaná
Vedoucí práce: JUDr. Rudolf Hrubý
Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu práce JUDr. Rudolfu Hrubému za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT:

ZÁBOJNÍK, P. *Dědické právo : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012. 64 s. Vedoucí bakalářské práce : JUDr. Rudolf Hrubý.

Klíčová slova: dědic, dědické právo, dědění ze zákona, dědění ze závěti, zůstavitel.

Bakalářská práce se věnuje problematice týkající se jednoho z nejvýznamnějších odvětví majetkového práva - práva dědického. Cílem práce je vymezení tohoto pojmu, jeho stručný historický vývoj od práva římského až po současnou podobu právní úpravy, která jednotlivá ustanovení týkající se dědění blíže specifikuje. Práce je odrazem hmotněprávního pohledu na danou tematiku zakotvenou v občanském zákoníku. Bakalářská práce pojednává nejen o postavení a zařazení dědického práva do právního řádu České republiky, ale i o mnoha dalších aspektech, jež jsou s tímto poměrně rozsáhlým tématem úzce spjaty. Zejména pak o institutu dědění ze závěti, a to s přihlédnutím k připravovanému novému občanskému zákoníku.

ABSTRACT:

ZÁBOJNÍK, P. *Law of Inheritance : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2012. 64 p. Supervisor : JUDr. Rudolf Hrubý.

Key words: decedent, heir, intestate succession, law of inheritance, testamentary succession.

This bachelor's thesis gives attention to an issue regarding one of the most important branches of property law – the law of inheritance. The object of this thesis is to define this concept of law, its brief historical development from Roman law to the contemporary form of the legal regulation which specifies individual appointment of the succession. This thesis reflects the substantive view on this theme appointed in the Civil Code. The bachelor's thesis deals with both position, grading of the law of inheritance to the legal order of Czech Republic and many other aspects which are closely connected with this rather large topic. Especially the legal institute testamentary succession with focus on the new Civil Code prepared.

OBSAH

ÚVOD	8
1 CÍLE A METODIKA	10
2 PŘEHLED HISTORIE DĚDICKÉHO PRÁVA	12
3 PRÁVNÍ ÚPRAVA A ZÁSADY DĚDICKÉHO PRÁVA	17
3.1 Právní úprava dědického práva	17
3.2 Zásady dědického práva	18
4 PŘEDPOKLADY DĚDĚNÍ	19
4.1 Výčet jednotlivých předpokladů dědění	19
4.1.1 Smrt zůstavitele.....	19
4.1.2 Existence dědictví	21
4.1.3 Právní důvody dědění.....	22
4.1.4 Způsobilý dědic	23
4.2 Vydědění	24
4.3 Odmítnutí dědictví	26
4.4 Přechod dluhů	27
5 ZPŮSOBY DĚDĚNÍ	30
5.1 Dědění ze zákona	30
5.1.1 První dědická skupina	31
5.1.2 Druhá dědická skupina.....	32
5.1.3 Třetí dědická skupina	32
5.1.4 Čtvrtá dědická skupina.....	33
5.2 Dědění ze závěti	34
6 SPECIFIKACE PRÁVNÍ ÚPRAVY DĚDĚNÍ ZE ZÁVĚTI	35
6.1 Formy závětí	35
6.1.1 Závěť holografní	35
6.1.2 Závěť allografní	36
6.1.3 Závěť s předčitatelem.....	36
6.1.4 Závěť notářským zápisem	37
6.2 Související dědické instituty	37
6.2.1 Obsah závěti	37
6.2.2 Svědci poslední vůle	38
6.2.3 Neopomenutelní dědici	38

6.2.4	Náhradní dědic	39
6.2.5	Zrušení závěti	39
6.2.6	Odúmrť	39
6.2.7	Započtení darů.....	40
6.2.8	Ochrana oprávněného dědice	40
6.2.9	Potvrzení dědictví a vypořádání dědiců	41
6.2.10	Správce dědictví	41
6.3	Dědění ze závěti s přihlédnutím k připravované novele občanského zákoníku	44
6.3.1	Pořízení pro případ smrti.....	45
6.3.2.	Závěť	45
6.3.3	Případnutí pozůstalosti dědicům	47
6.3.4	Náhradnictví.....	48
6.3.5	Obecné náhradnictví.....	49
6.3.6	Svěřenské nástupnictví.....	49
6.3.7	Formy závěti.....	51
6.3.8	Svědkové závěti	52
6.3.9	Úlevy při pořizování závěti.....	52
6.3.10	Dědická smlouva.....	53
6.3.11	Zřeknutí se dědického práva	55
	ZÁVĚR	56
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	58
	SEZNAM PŘÍLOH	61

ÚVOD

S dědickým právem a jeho zákonitostmi se bezpochyby setká ve svém životě téměř každý jedinec, a to v okamžiku spojeném se smrtí blízké osoby, jež patří mezi události dotýkající se jak vztahů společenských, tak rovněž vztahů právních. Dědické právo je určitým odrazem vzájemného vztahu zachování hodnot a kontinuity individuálních majetkových vztahů. Nezabývá se pouze otázkou týkající se zájmů právních nástupců zemřelé osoby, ale mimo jiné věnuje pozornost též ochraně oprávněných zájmů věřitelů.

Práce je zaměřena na hmotněprávní stránku dané problematiky, která je v jednotlivých kapitolách blížeji specifikována.

V dědickém právu je možno spatřovat určité vazby a souvislosti s postupným rozvojem společnosti a jeho historický vývoj na našem území od prvopočátku až do současné podoby je poměrně rozmanitý. Ačkoli platná právní úprava prošla mnoha zásadními změnami, má v oblasti dědického práva stále své specifické znaky, v nichž lze spatřovat typické vazby k dědickému právu zakotvenému v právním řádu ČR z počátku padesátých let minulého století. Znatelná změna je zejména v rozsahu právní úpravy, který se s jednotlivými úpravami a novelami zákoníků postupně měnil také. V Obecném zákoníku občanském (ABGB) z r. 1811, který platil až do 31. 12. 1950, bylo dědickému právu věnováno 294 ustanovení (konkrétně od § 531 až po § 824). Naopak v občanském zákoníku č. 141/1950 Sb., platném od 1. 1. 1951 do 31. 3. 1964, se počet ustanovení zúžil na pouhých 53 (§ 509 - § 561) a u občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. v původním znění, klesl rozsah dokonce na pouhých 28 (§ 460 - § 487). Současná podoba občanského zákoníku obsahuje po novelizacích 41 ustanovení věnovaných dědickému právu. Obdobný vývoj měla i procesněprávní část dědického práva, kdy nesporný patent platný od r. 1854 do 31. 12. 1950 obsahoval 161 ustanovení (§ 20 - § 180) pojednávající o řízení o dědictví, v občanském soudním řádu č. 140/1950 Sb., platném od 1. 1. 1951 do 31. 3. 1964, to bylo už jen 33 ustanovení (§ 310 - § 342) a v notářském řádu č. 95/1963 Sb. (1. 4. 1964 – 31. 12. 1992) se počet snížil dokonce na 24. V současné době je dědické řízení upraveno v občanském soudním řádu č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, s platností od 1. 1. 1993 a obsahuje 30 ustanovení, označených jako § 175a až § 175zd. K tomuto vymezení je vhodné ještě zmínit přechodná ustanovení, která se také vztahují k nabývání dědictví a k řízení o dědictví, a to z doby před 1. 1. 1993. Podle příslušného ustanovení občanského zákoníku se při dědění použije právo platné v den úmrtí zůstavitele, tedy došlo-li ke smrti jedince před

tímto datem, uplatní se takové právo, které zde existovalo právě do 1. 1. 1993. Obdobně je to i v rámci občanského soudního řádu (zákona č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů), kdy se rovněž v řízení o dědictví po těch, kteří zemřeli před účinností tohoto zákona, užití před soudem původní předpisy. V současné době byl již Poslaneckou sněmovnou schválen návrh nového občanského zákoníku, který je výsledkem dlouholeté práce rekodifikační komise ministerstva spravedlnosti. Nový občanský zákoník by měl přinést novou, moderní úpravu soukromoprávních vztahů a změna se dotkne i podoby právní úpravy dědického práva.

Jak již bylo shora uvedeno, úmrtí člověka je bohužel neodvratnou událostí, jež se dotkne téměř každého z nás, a z právního hlediska se řadí k objektivním skutečnostem, tedy událostem, s nimiž je spojen vznik, změna či zánik právních vztahů v důsledku smrti zůstavitele.

1 CÍLE A METODIKA

Cílem předložené práce je za pomoci odborné literatury, právních předpisů, komentáře a v neposlední řadě s využitím internetových zdrojů vymezit pojem dědického práva, které je určitým odrazem vzájemného vztahu zachování hodnot a kontinuity individuálních majetkových vztahů. Nezabývá se pouze otázkou týkající se zájmů právních nástupců zemřelé osoby, ale mimo jiné věnuje pozornost též ochraně oprávněných zájmů věřitelů.

Práce je zaměřena na hmotněprávní stránku dané problematiky, která bude v jednotlivých kapitolách blížeji specifikována.

V dědickém právu je možno spatřovat určité vazby a souvislosti s postupným rozvojem společnosti, a jelikož je jeho historický vývoj na našem území od prvopočátku až do současné podoby poměrně rozmanitý, bude úvodem práce jeho stručný historický vývoj vymezen. Znatelná změna je zejména v rozsahu právní úpravy, která se s jednotlivými úpravami a novelami zákoníků postupně měnila také. V práci bude tedy vymezen vývoj dědického práva od práva římského, přes Obecný zákoník občanský (ABGB) z r. 1811, který platil až do 31. 12. 1950, až po současnou podobu právní úpravy upravenou zatím posledním občanským zákoníkem, platným na našem území, kterým je občanský zákoník z roku 1964 (zákon č. 40/1964 Sb.), s účinností od 1. dubna 1964. Pomocí komparativní metody se tedy pokusím zaznamenat vývoj jednotlivých právních úprav dědického, resp. občanského zákoníku, v nichž je a byla tato problematika zakotvena.

Další část práce bude věnována postavení a zařazení dědického práva do právního řádu ČR, jelikož jeho součástí jsou dvě základní právní normy upravující právní vztahy v rámci dědění, přičemž jednou z nich je norma hmotněprávní a druhou procesněprávní, kdy v prvním případě se jedná o již zmiňovaný občanský zákoník, u normy procesněprávní jde o občanský soudní řád. Vzhledem k rozsáhlosti uvedeného tématu se bude práce věnovat jen normě hmotněprávní.

Aby došlo dále k lepšímu pochopení rozsáhlosti dědického práva, budou v dalších částech rozebrány předpoklady dědění a vymezeny určité podmínky stanovené zákonem, které musí být splněny, aby mohlo dojít k realizaci dědického práva, tedy k přechodu zůstavitelova majetku na dědice, a naopak zde budou uvedeny rovněž ty, jež k nabytí zůstavitelova majetku nevedou, resp. nemohou vést. Bude tedy rozebrána smrt zůstavitele, existence dědictví, právní důvod dědění a způsobilý dědic a dále pak institut, který je projevem vůle zůstavitele, jenž odnímá dědici dědické právo, které by

mu jinak podle zákona náleželo, a to institut vydědění. Dalším rozebíraným institutem je ten, jenž umožňuje dědici odmítnout dědictví svým jednostranným adresným právním úkonem, a jedná se tedy o institut odmítnutí dědictví. V neposlední řadě se práce věnuje rovněž jednomu významnému pojmu, jímž je přechod dluhů, který má zabránit tomu, aby se nabytí dědictví stalo rizikem pro dědice.

Následujících několik kapitol, resp. podkapitol bude zaměřeno na dva způsoby dědění, a to dědění ze zákona a ze závěti, přičemž dědění ze zákona se práce dotkne jen okrajově, tedy budou uvedeny jen základní dědické skupiny a jejich vymezení, naopak dědění ze závěti bude poté věnována převážná část této práce. Dojde k jeho podrobnější specifikaci a rozdělení a zároveň bude pomocí analýzy stávající a nově připravované právní úpravy občanského zákoníku přihlédnuto k připravovanému novému občanskému zákoníku, jelikož v současné době byl již Poslaneckou sněmovnou schválen jeho návrh, který je výsledkem dlouholeté práce rekodifikační komise ministerstva spravedlnosti. Nový občanský zákoník by měl přinést novou, moderní úpravu soukromoprávních vztahů a změna by se měla dotknout právě i podoby právní úpravy dědického práva.

2 PŘEHLED HISTORIE DĚDICKÉHO PRÁVA

Současná podoba dědického práva, stejně jako převážná většina občanského práva, datuje svůj počátek **v právu římském**. Již v římském právu se totiž objevuje možnost dědit buď podle zákona, nebo podle testamentu (čili závěti). Dědicem se tedy stal ten, kdo byl bezprostředně podřízen moci otce rodiny, tedy se jednalo o jeho děti, manželku, ale mohly to být i další osoby, které náležely k jeho přímému potomstvu. Jelikož tehdejší právo neznalo odmítnutí dědictví, vstupovali tedy tito dědici do aktiv a pasiv zůstavitele okamžikem jeho smrti. Vůle dědiců zde proto nehrála vůbec žádnou roli.¹

Římské dědické intestátní právo (dědění ze zákona) procházelo postupně mnoha změnami a ke konečné úpravě došlo až za císaře Justiniána v roce 543, kdy za zákonné dědice byli považováni už jen pokrevní příbuzní. Byli rozděleni do následujících čtyř dědických tříd:²

- první třídu tvořili zůstavitelovi descendentí, neboli potomci,
- ve druhé třídě dědili zůstavitelovi ascendentí, tedy předkové a jeho sourozenci se svými dětmi,
- do třetí třídy také patřili sourozenci a jejich děti, ale jednalo se o sourozence polorodé (mající společného jen jednoho biologického rodiče),
- ve čtvrté třídě byli všichni další pokrevní příbuzní bez rozdílu stupně.

Formální stránka vůbec **prvního testamentu** (tedy závěti) byla zajímavá, jelikož zůstavitel totiž svoji vůli projevoval v lidovém shromáždění. Skutečný písemný testament se však vyvinul až v právu prétorském. Jednalo se o listinu obsahující poslední vůli, která byla opatřena sedmi pečeti a samotná listina prokazovala nárok dědice, nezávisle na průběhu mancipačního obřadu. I po vzniku pretorského testamentu zůstává zachován testament civilní (původní). Rozdíl se však postupem doby začaly stírat, respektive se začaly projevovat jako rozdíl mezi listinou vlastnoručně sepsanou a listinou napsanou někým jiným než zůstavitelem.³

¹ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 3.

² SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 4.

³ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha, 1995. s. 278.

Definitivní ustálení testamentárního dědického práva však nastala rovněž až za vlády císaře Justiniána, o kterém jsem se již zmínil u intestátního práva.⁴

Ve středověku české právo zprvu velmi málo akceptovalo římskoprávní instituty, což mělo za následek i absenci většiny pravidel dědění. Určitým mezníkem ve vývoji českého středověkého dědického práva bylo vydání Statut Konráda Oty. Do jejich vydání byly z dědění zcela vyloučeny dcery a manželky. Odúmrtní právo bylo omezeno a posléze zrušeno za vlády Vladislava II., v roce 1497. Ten se ho vzdal jak pro sebe, tak pro své nástupce. Toto později učinil i Rudolf II. pro Moravu. Největší pokrok ve středověku zaznamenala právní úprava dědění v městském právu, zejména z důvodu rychlejší akceptace práva římského. Závět' (neboli kšaft) mohla být jak písemná, tak ústní, byla zde ale řada omezení.⁵

K postupným změnám v dědickém právu začalo docházet až v **období absolutismu**. Celý vývoj potom vyvrcholil roku 1811 kodifikací práva občanského. Za počátek moderního dědického práva lze považovat vydání rakouského **Obecného zákoníku občanského** z téhož roku (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch – ve zkratce **ABGB**), který platil na našem území od 1. ledna 1812 do 31. prosince 1950. I když jde o právní předpis historický, některá jeho ustanovení jsou dodnes používána v praxi, zejména při dodatečných projednáních dědictví po osobách zemřelých do konce roku 1950.⁶

Oblast dědického práva byla upravena zejména v ust. § 531 až § 824 Obecného zákoníku občanského. Zásadní rozdíl oproti současné platné úpravě byl v tom, že dědictví se nenabývalo smrtí. Úmrtím zůstavitele se pozůstalost stávala tzv. ležící pozůstalostí, jakožto samostatný majetkový soubor sui generis (svého druhu), který tak zahrnoval veškerý majetek.⁷ Úmrtím zůstavitele vzniklo dědici na základě některého dědického titulu právo tuto pozůstalost přijmout. Dědic musel podat k soudu tzv. dědickou přihlášku, dědické právo muselo být projednáno soudem a soud poté dědici pozůstalost odevzdal. Takovéto odevzdání se uskutečňovalo tzv. odevzdací listinou, jejímž doručením se dědic stal vlastníkem pozůstalosti (v době mezi přijetím dědické přihlášky a odevzdáním dědictví mu náleželo pouze tzv. naturální vlastnictví).

⁴ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 5.

⁵ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 4-6.

⁶ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 6-7.

⁷ BÍLEK, P., ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha, 2001, s. 3.

Obecný zákoník občanský rozlišoval tři dědické tituly, kterými byly:

1. **Dědická smlouva** – mohli ji uzavřít pouze manželé, případně snoubenci s odkládací podmínkou uzavření manželství, kdy touto smlouvou sliboval jeden manžel druhému pozůstalost nebo její část a druhý manžel tento slib přijímal.
2. **Závěť (testament)** – projev vůle, kterým zůstavitel jedné nebo více osobám pro případ jeho smrti odkázal svůj majetek nebo jeho část. O závěť šlo však jen tehdy, byl-li v ní ustanoven dědic, pokud takové pořízení obsahovalo jen jiná opatření, šlo o tzv. dovětek (kodicil).
3. **Zákon** – jednalo se o dědický titul s nejmenší právní silou, uplatnil se až tehdy, jestliže se nedědilo podle předchozích dvou titulů.

Pokud šlo o závěť, připouštěl Obecný zákoník občanský tyto následující formy:

- závěť napsanou vlastní rukou zůstavitele,
- závěť napsanou jinou osobou, podepsanou zůstavitelem a třemi svědky,
- písemnou nebo ústní závěť učiněnou před soudem,
- ústní závěť mimosoudní,
- závěť ve formě notářského spisu,
- společnou závěť manželů.

Zůstavitel mohl v závěti nebo v dovětku odkázat určitý majetek (např. jednotlivou věc, věci určitého druhu, právo apod.) osobě, označované jako odkazovník. Ten sice nebyl dědicem, ale dnem smrti zůstavitele nabyl právo (nárok) na vydání odkazu.

Právním úkonem pro případ smrti bylo i darování – šlo o darovací smlouvu, v níž okamžik plnění byl určen dárcovou smrtí. Předpokladem však bylo, že darovaná věc byla odevzdána obdarovanému po dárcově smrti a obdarovaný tuto věc přijal.

Obecný zákoník občanský upravoval i možnost smluvního zřeknutí se dědického práva. Ten, kdo mohl nakládat se svým dědickým právem, se ho mohl předem zříci smlouvou se zůstavitelem. K platnosti takové smlouvy se vyžadovala forma notářského spisu, nebo zápisu v soudním protokolu.

Zatímco Obecný zákoník občanský (o.o.z) věnoval dědickému právu značnou pozornost, **občanský zákoník z roku 1950** (zákon č. 141/1950 Sb.), který platil na našem území od 1. ledna 1951 do 31. března 1964, tzv. Střední občanský zákoník neboli také o.z. 1950, který platil na našem území od 1. ledna 1951 do 31. března 1964 oproti

o.o.z. přinesl výrazné změny a zjednodušení celé koncepce dědického práva (z původních 293 paragrafů, které se dědickému právu věnovaly v o.o.z. obsahoval o.z. 1950 pouze 52 paragrafy upravující dědictví), tedy právní úpravu značně zjednodušil a hlavně zestručnil.

Nejmarkantnější změna je zakotvena již v úvodním ustanovení části věnující se dědickému právu, a to, že dědictví se nabývalo smrtí zůstavitele. Nebylo již nutné podávat dědickou přihlášku a dědic se dnem úmrtí stává dědicem i vlastníkem majetku zůstavitele.⁸ V případě, že dědit nechce, tak je mu umožněno dědictví odmítnout. Došlo také ke zrušení dědické smlouvy mezi manžely jako dědického titulu a byly zakotveny pouze dva dědické tituly, a to závěť a zákon, jak je zná občanský zákoník dodnes.⁹

Zatím posledním občanským zákoníkem, platným na našem území, je **občanský zákoník z roku 1964** (zákon č. 40/1964 Sb.), s účinností od 1. dubna 1964 a tento platí dodnes. Jelikož jde o předpis starý více než čtyři desítky let, je zřejmé, že prošel celou řadou novelizací, kdy některé z těchto změn znamenaly podstatný zásah do úpravy dědického práva.

Nová právní úprava převzala základní principy dědění dle zákona č. 141/1950 Sb., zejména zásadu nabývání dědictví dnem úmrtí zůstavitele. Došlo i k dalším výrazným změnám, např. byl zrušen institut smluvního zřeknutí se dědictví, byly omezeny formy závěti, a dokonce došlo ke zrušení institutu vydědění, který byl znovu obnoven až zákonem č. 131/1982 Sb., s účinností k 1. dubnu 1983.¹⁰

K zásadní novelizaci tohoto právního předpisu došlo až vydáním zákona č. 509/1991 Sb., účinným k 1. lednu 1992, který reagoval na demokratické změny ve společnosti, a pokud jde o dědické právo, rozšířil důvody vydědění neopomenutelných dědiců a zmenšil nárok zletilých neopomenutelných dědiců na jednu polovinu jejich zákonného dědického podílu, z původních tří čtvrtin. Dále došlo k rozšíření formy závěti znovuobnovením institutu allografní závěti jak v obecné podobě, tak i allografní závěti osob, které pro určitou smyslovou vadu nemohou pořídit tuto závěť v obecné podobě. Rovněž bylo také připuštěno, aby závěť ve formě notářského zápisu pořídil i nezletilec, který dovršil 15. rok věku a neméně významné bylo i zakotvení práva zůstavitele zřídit závětí nadaci.¹¹

Další změnou vydáním zákona č. 509/1991 Sb., bylo rozšíření 3. skupiny o děti a sourozence (neteře a synovce). Touto změnou v podstatě došlo ke snížení

⁸ BÍLEK, P., ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha, 2001, s. 109.

⁹ BÍLEK, P., ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha, 2001, s. 105.

¹⁰ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2007, s. 9.

¹¹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2007, s. 10.

pravděpodobnosti nabytí celého dědictví, tzv. spolužijící osobou a dále došlo k vytvoření čtvrté dědické skupiny.

Jedna z posledních významných novel občanského zákoníku, která má vazbu k dědickému právu, byla provedena zákonem č. 554/2004 Sb., účinným k 1. lednu 2005. Touto novelou se mimo jiné umožňuje pořizovateli ustanovit správce dědictví ke správě majetku, patřícího do dědictví pro dobu od smrti zůstavitele do skončení dědického řízení, a to listinou o ustanovení správce dědictví, která musí mít formu notářského zápisu.¹²

V současné době byl již Poslaneckou sněmovnou schválen **návrh nového občanského zákoníku**, který je výsledkem dlouholeté práce rekodifikační komise ministerstva spravedlnosti. Nový občanský zákoník by měl přinést novou, moderní úpravu soukromoprávních vztahů a změna by se měla dotknout právě i podoby právní úpravy dědického práva a já se k tomuto ještě vrátím v dalších kapitolách své práce.

¹² SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2007, s. 11.

3 PRÁVNÍ ÚPRAVA A ZÁSADY DĚDICKÉHO PRÁVA

Tato kapitola pojednává o úpravě dědického práva v rámci právního řádu České republiky a o dvou zásadách, na nichž je především toto právo založeno.

3.1 Právní úprava dědického práva

Právní úprava dědění, jinak řečeno dědické právo hmotné, stojí na základech vytvořených úpravami předchozích občanských zákoníků účinných na území České republiky a vychází z principů ustavených již v dobách antického Říma.¹³

Součástí právního řádu České republiky jsou dvě základní právní normy upravující právní vztahy v rámci dědění, přičemž jednou z nich je norma hmotněprávní a druhou procesněprávní. V prvním případě se jedná o již zmiňovaný občanský zákoník, u normy procesněprávní jde o občanský soudní řád.

Občanský zákoník upravuje dědění v sedmé části a to v § 460 - 487, kde můžeme najít ustanovení o nabytí dědictví, dědické způsobilosti i nezpůsobilosti, o možnosti odmítnutí dědictví, přechodu dluhů, vydědění, o předluženém dědictví a dále jsou zde podrobně upraveny způsoby dědění (ze zákona i ze závěti) a také ustanovení o ochraně oprávněného dědice.¹⁴

Občanský soudní řád, jakožto procesněprávní norma, upravuje řízení před soudem ve věci dědictví, obsažené zejména v § 175a - 175zd. V § 38 a v § 175 a násl. můžeme např. získat informace o postavení notářů jako soudních komisařů. Bližší úpravu řízení o dědictví obsahuje jednací řád pro okresní a krajské soudy (vyhláška č. 37/1992 Sb., v platném znění).¹⁵

Pokud bude v textu této bakalářské práce uveden „soud“ v souvislosti s dědickým řízením, má se na mysli notář, který je soudem pověřen jako soudní komisař. Notář v dědickém řízení = soud. Z toho plyne, že úkony v dědickém řízení tedy nečiní soud, ale notář jako soudní komisař, tj. nejen přípravné práce, ale vydává

¹³ ŠVETKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II, Komentář*. 1. vydání. Praha, 2008, s. 1223.

¹⁴ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 11.

¹⁵ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 12.

i konečné usnesení. Jediným úkonem soudu v dědickém řízení je tedy zahájení řízení a pověření notáře soudním komisařem.

3.2 Zásady dědického práva

Dědické právo v České republice je postaveno zejména na dvou následujících základních zásadách:¹⁶

1) Zásada univerzální sukcese

- tato zásada nám říká, že dědic vstupuje do všech práv a povinností zůstavitele, a z toho tedy vyplývá, že majetek zůstavitele tvoří jeden celek, jenž je složený jak z aktiv, tak i pasiv, které přechází na dědice,
- opakem této univerzální sukcese je tzv. *sukcese singulární*, která se uplatňuje při jednání mezi živými a dochází u ní ke střídání oprávněných subjektů se zřetelem k jednotlivé věci, nebo jednotlivým právům. Tato sukcese se uplatňovala také ve starších právních úpravách.

2) Zásada přechodu zůstavitelem zachovaného majetku na dědice smrtí zůstavitele

- v úvodním ustanovení kapitoly občanského zákoníku o dědickém právu je stanoveno, že dědictví se nabývá smrtí zůstavitele. Proto už současná úprava v České republice nezahrnuje tzv. ležící pozůstalost, což byla pozůstalost, která měla právní subjektivitu od okamžiku smrti zůstavitele do doby, než se jí ujali dědici.

¹⁶ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 9

4 PŘEDPOKLADY DĚDĚNÍ

V této kapitole jsou vymezeny určité podmínky stanovené zákonem, které musí být splněny, aby mohlo dojít k realizaci dědického práva, tedy k přechodu zůstavitelova majetku na dědice, a naopak zde zmiňuje rovněž ty, které k nabytí zůstavitelova majetku nevedou, resp. nemohou vést.

4.1 Výčet jednotlivých předpokladů dědění

Abyste vůbec mohlo dojít k realizaci dědického práva, musí být splněny tyto následující podmínky:

- 1) Smrt zůstavitele
- 2) Existence dědictví
- 3) Právní důvod dědění
- 4) Způsobilý dědic

4.1.1 Smrt zůstavitele

Základním prvkem realizace dědického práva je smrt člověka, označovaného jako zůstavitel, jehož majetek má přejít na jiné subjekty. Zemřelá fyzická osoba přestává být totiž subjektem všech právních vztahů. Smrt fyzické osoby se prokazuje předepsaným způsobem, tj. úředním zjištěním smrti (prohlídkou mrtvého) a vydáním úmrtního listu (§ 2 odst. 1 vyhlášky č. 19/1988 Sb.). Pokud však nelze z nějakého důvodu smrt úředně zjistit a vydat úmrtní list, rozhodne soud na návrh toho, kdo má na věci právní zájem (např. pozůstalý manžel, dědic, věřitel či dlužník) o prohlášení fyzické osoby za mrtvou.¹⁷

Podle občanského zákoníku se rozlišují dva případy, kdy soud může prohlásit na základě soudního řízení určitou fyzickou osobu za mrtvou.¹⁸

- 1) Zjistí-li se smrt fyzické osoby jinými důkazními prostředky než ohledáním mrtvolky a vydáním úmrtního listu. Soud pak takovou osobu prohlásí svým rozhodnutím za mrtvou, přičemž zároveň určí den její smrti. Takovéto soudní rozhodnutí nahrazuje úřední doklad o smrti občana (úmrtní list).

¹⁷ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 13.

¹⁸ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 13–14.

- 2) Je-li pravděpodobné, že neznámá fyzická osoba s ohledem ke všem okolnostem případu již nežije. Neznámou osobou se rozumí taková fyzická osoba, která je podle okolností případu po přiměřeně dlouhou dobu nepřítomná a zároveň o ní nejsou žádné zprávy, že je naživu. Přiměřená doba nepřítomnosti není zákonem stanovena, ale určuje ji podle okolností toho konkrétního případu soud.

Místně příslušný soud v řízení o prohlášení neznámé osoby za mrtvou je podle ust. § 88 písm. f) občanského soudního řádu (dále jen OSŘ) takový soud, který byl naposledy v České republice obecným soudem toho, jenž má být prohlášen za mrtvého.

Návrh na zahájení řízení o prohlášení za mrtvého může podat ten, kdo na tom má právní zájem a účastníky takového řízení, které může být zahájeno i bez návrhu, jsou vedle navrhovatele manžel osoby, jež má být prohlášena za mrtvou, její děti a také ti, jimž svědčí dědické právo (§ 94 odst. 1 OSŘ). Do zahájeného řízení o prohlášení za mrtvého je podle § 35 odst. 1 písm. f) OSŘ oprávněn vstoupit státní zástupce. Řízení o prohlášení za mrtvého se dle občanského zákoníku neváže na uplynutí určitých minimálních lhůt, z čehož je tedy jasné, že podmínkou pro zahájení řízení není uplynutí určité doby.¹⁹

Uzná-li soud, že podle údajů návrhu tu jsou podmínky pro prohlášení neznámého za mrtvého, ustanoví tak neznámému opatrovníka. Toho však není třeba ustanovit tomu, kdo má zákonného zástupce. Úlohou opatrovníka je hájit zájmy neznámé osoby a vzhledem k možné kolizi zájmů nemůže být za opatrovníka ustanoven manžel neznámé nebo zemřelé osoby.²⁰

Další postup soudu spočívá v tom, že vyhláškou nebo jiným vhodným způsobem (např. v místním rozhlase, v místním tisku atd.) vyzve neznámého, aby se do jednoho roku přihlásil, a každého, kdo o neznámém ví, aby o něm podal v téže lhůtě zprávu soudu nebo ustanovenému opatrovníku, popřípadě zástupci neznámého, uveřejněnému ve vyhlášce. Zároveň soud provede všechna potřebná šetření o neznámém. Ve vyhlášce uvede soud podstatné okolnosti případu a oznámí, že po uplynutí lhůty uvedené ve vyhlášce rozhodne o prohlášení za mrtvého, jestliže se neznámý sám nepřihlásí nebo nedojde-li zpráva o tom, že je naživu. Lhůtu určí soud na jeden rok od uveřejnění vyhlášky. V té je nutno uvést den, kdy lhůta končí. V případě že soud během řízení zjistí, že nejsou splněny podmínky prohlášení za mrtvého, řízení

¹⁹ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 14.

²⁰ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 14.

zastaví. O zastavení řízení soud rozhoduje formou usnesení, proti kterému může podat odvolání nejen navrhovatel, ale i ostatní známí účastníci.²¹

V případě že uplyne jednoroční lhůta určená vyhláškou, soud vydá rozsudek o prohlášení za mrtvého, v němž uvede přesné datum určující den smrti, popřípadě den, který nezcitlivělý nepřežil. Jelikož rozsudek působí **ex nunc**, nemá proto zpětnou účinnost. Pokud soud však dodatečně zjistí, že osoba, která byla prohlášena za mrtvou, je naživu, své rozhodnutí o prohlášení za mrtvého zruší. Nastat může ale i situace, že soud např. dodatečně zjistí nesprávné označení dne smrti. Potom tedy buď na základě návrhu, či bez něj vydá usnesení, v němž tyto údaje opraví. Takovéto usnesení má účinky **ex tunc**.²²

Jiným případem, než je řízení o prohlášení nezvěstné osoby za mrtvou, je rozhodnutí, kterým soud prohlásí fyzickou osobu za mrtvou. Vydá ho v případě, kdy je jisté, že taková osoba zemřela (např. letecké nebo důlní neštěstí), ale její smrt nelze prokázat stanoveným způsobem, tedy ohledáním mrtvého a vydáním úmrtního listu. Jedná se o tzv. důkaz smrti a v tomto případě soud autoritativně určuje, že dotyčná osoba zemřela, a v rozhodnutí stanoví den její smrti. Takovéto pravomocné rozhodnutí soudu má stejné účinky jako úmrtní list.²³

Dalším předpokladem dědění je kromě shora uvedeného též existence majetku tvořícího dědictví po zůstaviteli, dále tzv. dědický titul, tedy důvod dědění svědčící určité osobě, rovněž skutečnost, že tato osoba zůstavitele přežila, že má zájem být zůstavitelovým dědicem, t.j., že dědictví neodmítla, a v neposlední řadě je předpokladem dědění i skutečnost, že osoba dědice není dědicky nezpůsobilá ve smyslu § 469 ObčZ a že nebyla zůstavitelem platně vyděděna dle § 469a ObčZ.²⁴

4.1.2 Existence dědictví

K realizaci dědického práva je zapotřebí, jak již bylo výše uvedeno v názvu této kapitoly, existence dědictví, tedy zejména vlastnických práv, která mají na dědice přejít. Do dědictví se především zahrnují věci v individuálním vlastnictví, a to jak věci movité, tak i nemovité. Kromě věcí zahrnuje dědictví také pohledávky zůstavitele, pokud jeho smrtí nezanikly, dále práva (zejména práva autorská, práva z objevů, vynálezů apod.)

²¹ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 14-15.

²² SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 15.

²³ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 15.

²⁴ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II, Komentář*. 1. vydání. Praha, 2008, s. 1224.

Vedle aktiv se však dědí i pasiva, tedy dluhy zůstavitele. Výjimkou jsou pouze takové dluhy, které smrtí zůstavitele zanikly, tzn. povinnosti, jejichž splnění bylo vázáno jen na osobu zůstavitele.

Existují ale i práva, která úmrtím osoby přecházejí na ostatní jinak než děděním. Jedná se především o nájem bytu – je-li zůstavitel nájemcem bytu, není tento byt součástí pozůstalosti, pokud ale ve společném nájmu manželů, stávají se nájemci zůstavitelovy děti, vnuci, rodiče, sourozenci, zeť a snacha, kteří společně se zůstavitelem žili v den jeho smrti ve společné domácnosti a přitom nemají vlastní byt. Nájemci jsou rovněž ti, kteří pečovali o společnou domácnost zůstavitele nebo na něho byli odkázáni výživou, a to za podmínek, jestliže s ním žili ve společné domácnosti alespoň po dobu tří let před jeho smrtí a nemají vlastní byt. Je-li však byt ve společném nájmu manželů, stane se jediným nájemcem pozůstalý manžel.²⁵

Dále jsou to např. peněžité nároky zůstavitele vůči zaměstnavateli, s výjimkou nároku na náhradu za bolestné a za ztížení společenského uplatnění. Tyto nároky zemřelého zaměstnance nezanikají. Nejsou ovšem předmětem dědictví, ale do výše odpovídající trojnásobku jeho průměrného měsíčního výdělku přecházejí přímo postupně na manžela, děti a rodiče, jestliže s ním žili v době smrti ve společné domácnosti. Předmětem dědictví se tedy stávají, jen není-li těchto osob. Peněžité nároky zaměstnavatele naopak smrtí zaměstnance zanikají. Výjimkou jsou nároky, o kterých bylo pravomocně rozhodnuto nebo které byly zaměstnancem před jeho smrtí písemně uznány co do důvodu i výše a nároku na náhradu škody způsobené úmyslně, nebo ztrátou předmětů svěřených zaměstnanci na písemné potvrzení.²⁶

Peněžité nároky z nemocenského pojištění, ze sociálního zabezpečení a pojistné plnění z pojištění osob také nespádají do dědictví a jejich přechod v případě smrti oprávněné osoby je rovněž upraven speciálními předpisy.²⁷

Rozsah majetku (tedy aktiv i pasiv) zjišťuje notář, který je k tomuto pověřen soudem, za součinnosti příbuzných, státních úřadů a potenciálních dědiců.

4.1.3 Právní důvody dědění

Podle současné právní úpravy může být právním důvodem dědění jen závět' nebo zákonná dědická posloupnost. Ačkoli se dědění ze zákona uvádí

²⁵ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 16.

²⁶ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2007, s. 28.

²⁷ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 16-17.

v § 461 odst. 1 ObčZ jako důvod dědění na prvním místě, nelze z toho dovozovat, že by mělo mít přednost před děděním ze závěti, ba právě naopak. Přichází totiž v úvahu jen tehdy, nezanechal-li zůstavitel závěť, nebo pokud osoba v ní za dědice povolána z nějakých důvodů dědictví nenabyde. Dědit je možno ze závěti i ze zákona současně, což, m.j., znamená, že dědic může nabýt část dědictví jako dědic ze závěti, a část, na kterou se závěť nevztahuje, ze zákona. Takováto situace však pro dědice znamená, že musí přijmout či odmítnout dědictví z obou uvedených důvodů, tudíž nemůže dědictví např. ze závěti přijmout a ze zákona odmítnout.²⁸

Ustanovení § 461 odst. 2 ObčZ říká, že pokud nenabude dědic dědictví ze závěti, nastupují místo něho dědici ze zákona, nabude-li se ze závěti jen část dědictví, tu zbývající nabývají dědici ze zákona. Dědictví, které nenabude žádný dědic, případně státu v podobě tzv. odúmrti, což upravuje ustanovení § 462 ObčZ. Jednotlivými způsoby dědění se budu dále podrobněji zabývat v následující hlavní kapitole.

4.1.4 Způsobilý dědic

Objektivně je k dědění způsobilá každá osoba, která v okamžiku smrti zůstavitele byla subjektem práva, přičemž výjimku tvoří u fyzických osob nasciturus, tj. počaté dítě, narodí-li se živé, a u právnických osob nadace zřízená závětí, která vznikne až po zůstavitelově smrti. Ustanovení § 469 ObčZ taxativně vymezuje důvody, pro něž ten, kdo by jinak byl dědicem ze zákona či ze závěti, nebude pro dědickou nezpůsobilost dědit. Taková dědická nezpůsobilost nastává ex lege a soud, resp. soudní komisař, k ní přihlíží ex offio, tudíž je vyloučeno, aby se dědici dohodli, že dědická nezpůsobilost u některého z nich nenastala.²⁹

Podle zákona není způsobilým dědicem ten, u něhož došlo ke ztrátě způsobilosti dědit, a to dvěma okruhy zavrženíhodného jednání vůči zůstaviteli. Tak především jde o případ, kdy se ten, kdo má dědit, dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům, musí se tedy jednat o úmyslný útok dědice na zůstavitele, kterým byla naplněna některá ze skutkových podstat trestného činu, a to jak v pachatelství či spolupachatelství, tak i ve všech ostatních formách trestní součinnosti.³⁰ Pro závěr o dědické nezpůsobilosti není rozhodné, zda pachatel byl za

²⁸ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II, Komentář*. 1. vydání. Praha, 2008, s. 1224.

²⁹ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II, Komentář*. 1. vydání. Praha. 2008, s. 1258.

³⁰ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 17.

tento úmyslný trestný čin odsouzen či nikoli, příp. zda zanikla možnost trestního postihu v důsledku smrti pachatele, promlčení či udělení milosti.³¹ Pravomocným rozsudek trestního soudu o spáchání tohoto trestného činu je však soud v řízení o dědictví samozřejmě vázán.³²

Dalším důvodem dědické nezpůsobilosti je zavrženíhodné chování a jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele. Takovýto počin má za následek dědickou nezpůsobilost jen tehdy, je-li úmyslné a lze-li ho, se zřetelem k motivaci, formě či intenzitě, považovat za zavrženíhodné.³³ Patří sem zejména případy, kdy dědic zabránil zůstaviteli pořídit závěť nebo ho donutí zřízenou závěť odvolat. Takovým jednáním může být např. i zničení, pozměňování, falšování, zatajení existence poslední vůle zůstavitele, psychický nebo fyzický nátlak na zůstavitele při pořizování poslední vůle nebo k její změně apod. Dále jsou to např. situace, kdy bylo dědicem zabráněno zůstaviteli učinit projev o vydědění nebo zřízenou listinu o vydědění zrušit. Těchto jednání se může dědic dopustit jak za života zůstavitele, tak i po jeho smrti. Přesto však může dědit, a to v případě, že mu zůstavitel takový čin odpustí.

4.2 Vydědění

Institut vydědění je projevem vůle zůstavitele, kterým odnímá dědici dědické právo, které by mu jinak podle zákona náleželo. Je de facto jakousi sankcí, jež za splnění zákonných podmínek postihuje potomka zůstavitele, který je jinak neopomenutelným dědicem dle § 473, resp. § 479 ObčZ. Vydědění jiných osob než právě zmiňovaných neopomenutelných dědiců zákon neumožňuje, a to především z důvodu, že stejného výsledku jako v případě vydědění lze u ostatních osob dosáhnout porízením závěti, kterou budou tyto osoby opominuty. Na rozdíl od dědické nezpůsobilosti, která nastává ex lege, je vydědění důsledkem právního úkonu zůstavitele.³⁴

Zůstavitel může k vydědění přistoupit jen na základě taxativně vymezených důvodů, jimiž jsou situace, kdy potomek:³⁵

³¹ Rozhodnutí Městského soudu v Praze, sp. zn. 24 Co 315/97.

³² ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II, Komentář*. 1. vydání. Praha, 2008, s. 1258.

³³ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II, Komentář*. 1. vydání. Praha, 2008, s. 1259.

³⁴ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II, Komentář*. 1. vydání. Praha, 2008, s. 1261.

³⁵ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2007, s. 103-104.

- v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech,
- o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl – nastává ovšem otázka, zda potomek skutečně měl reálnou možnost takový zájem projevit, to znamená, že se posuzuje, zda zůstavitel měl sám zájem se s dítětem stýkat a udržovat s ním běžné příbuzenské vztahy³⁶ – vydědění přichází v úvahu jen tam, kde zůstavitel o tento blízký příbuzenský vztah stojí a kde se ho nezájem potomka osobně citově dotýká, nikoliv v případě, že je mu takový vztah lhostejný, nebo k němu dokonce sám podstatně přispěl,
- byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku,
- trvale vede nezřízený život – chápáno z hlediska morálních hodnot zůstavitele, proto musí být tento pohled na chování dědice srovnáván s tím, co je obecně z hlediska morálky ve společnosti v dané době považováno za „nezřízený život“.

Vydědění musí zůstavitel učinit tzv. **listinou o vydědění**, která je stejně jako závěť jednostranným úkonem zůstavitele, jímž ale zůstavitel naopak určuje, kdo z jeho potomků a z jakého důvodu dědit nebude. Listina může být stejně tak jako závěť sepsána vlastní rukou, nebo zřízena v jiné písemné podobě a zůstavitelem za účasti dvou přítomných svědků podepsána. (*Ukázka, jak může vypadat listina o vydědění, viz příloha č. I*)

Listina rovněž může být zřízena i ve zpřísněné allografní podobě (za účasti tří svědků), pokud zůstavitel neumí, či nemůže, číst a psát. Také je možno použít formu notářského zápisu. Listina může být sepsána jak vedle závěti, tak i v případě, že závěť sama o sobě sepsaná není.

Těž je možno, aby do jedné listiny byl zahrnut právní úkon obsahující závěť i vydědění a není přitom rozhodující, zda a jak je tato listina nazvaná.³⁷

V listině musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak je neplatná. Není přípustné uvést do listiny tzv. **podmíněné vydědění** – např. typu, že pokud se dědic dopustí do zůstavitelovy smrti jednání, které zakládá důvod k vydědění, pak ho zůstavitel vyděďuje. Listina je zrušena také tím, že list, na němž je napsána, se zničí.

³⁶ FIALA, R. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha, 2006, s. 355.

³⁷ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, sp. zn. 18 Co 135/86.

Důvody vydědění jsou stanoveny taxativně a nelze je tedy rozšiřovat. Do listiny je musí zůstavitel vždy uvést, jinak by jeho projev vůle neměl právní následky. Takový důvod by měl být konkretizován, tzn., že nestačí uvést pouze obecné znění podle zákona. Pokud s uvedeným důvodem vydědění dědic nesouhlasí, může se proti němu bránit a v řízení před soudem tento důvod vyvrátit nebo popřít. Důkazní břemeno leží ale na dědici, který důvod popírá.

Vydědění se vztahuje zejména na potomky zůstavitele, ale je-li to výslovně stanoveno v listině o vydědění, i na jejich děti, tj. vnuky zůstavitele (u těch již nemusí být důvod vydědění dán).

Vyděděním může zůstavitel vyloučit potomka z dědického práva i ohledně části majetku.³⁸

4.3 Odmítnutí dědictví

Ustanovení § 463 ObčZ umožňuje dědici odmítnout dědictví svým jednostranným adresným právním úkonem. Takovýto projev vůle lze učinit až po smrti zůstavitele. Odmítnutí je možno provést ústně do protokolu prohlášením u soudu (soudního komisaře) nebo písemným prohlášením jemu zasláným. Pokud dědic odmítne dědictví, nezáleží na tom, zda měl dědit ze závěti či ze zákona, popř. z obou těchto titulů. Za dědice, který nemá procesní způsobilost, musí prohlášení o odmítnutí dědictví učinit jeho zákonný zástupce či opatrovník a takové odmítnutí musí být vždy schváleno soudem, neboť se nejedná o běžnou záležitost a je nakládáno s majetkem zastoupeného, to platí i v případě tzv. kolizního opatrovníka. Při smluvním zastoupení (zplnomocnění) může zástupce za zastoupeného (dědice) dědictví odmítnout jen na základě speciální plné moci, která ho k tomuto úkonu výslovně opravňuje.³⁹

Ustanovení § 464 ObčZ uvádí, že prohlášení o odmítnutí dědictví může dědic učinit jen do jednoho měsíce ode dne, kdy byl soudem o právu dědictví odmítnout a následcích odmítnutí vyrozuměn. Pokud tak dědic neučiní, hledí se na něj po uplynutí této lhůty stejně, jako kdyby prohlásil, že dědictví neodmítá. Z důležitých důvodů může soud tuto lhůtu prodloužit. Takové důvody mohou spočívat např. na žádost dědice, jestliže si chce upřesnit stav aktiv a pasiv zanechaného majetku, nebo v případě vyrozumění dědice mimo území České republiky.

³⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 2 Cdon 176/96.

³⁹ PLECITYÝ, V., KOCOUREK, J. *Občanský zákoník*, 4. doplněné vydání. Praha, 2007, s. 341.

Podle ustanovení § 465 a násl. ObčZ nemůže dědictví odmítnout dědic, který svým počínáním dal najevo, že dědictví nechce odmítnout. Za takové chování lze považovat např. to, že dědic začne nakládat s jednotlivými věcmi, které jsou předmětem dědictví, jako s vlastními, tzn. plánuje jejich prodej, užívá je apod.

K odmítnutí dědictví nemůže dědic připojit výhrady nebo podmínky (tzv. odmítnutí ve prospěch jiného), rovněž nemůže odmítnout dědictví jen zčásti. Prohlášení o odmítnutí dědictví se vztahuje na celé dědictví po zůstaviteli, tedy i na majetek nově objevený. Také nelze odmítnout dědictví ze závěti a později se domáhat dědění ze zákona (bude-li závěť neplatná, nebo nepokryje celý majetek). Taková prohlášení nemají účinky odmítnutí dědictví. Prohlášení o odmítnutí dědictví nelze odvolat a totéž platí, prohlásí-li dědic, že dědictví neodmítá.

Jestliže se neznámý dědic nebo dědic neznámého pobytu nespojí se soudním komisařem ve lhůtě uvedené ve vyhláše, zveřejněné na úřední desce soudu, nelze k takovému dědici při vypořádání dědictví přihlížet.⁴⁰

Takovýto postup přichází v úvahu tehdy, pokud v řízení o dědictví vyjde najevo, že by dědicem mohla být konkrétní osoba, s níž soudní komisař nemůže začít jednat, neboť mu není známo její jméno, nebo u osoby známé tehdy, zdržuje-li se na neznámém místě.⁴¹

4.4 Přejed dluhů

Ustanovení § 470 a násl. ObčZ řeší odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele.

Jedná se o starou, obecně platnou zásadu, která má zabránit tomu, aby se nabytí dědictví stalo rizikem pro dědice.

Dědictví tvoří majetková aktiva, která jsou souhrnem věcí, práv a jiných majetkových hodnot, jež přecházejí na dědice děděním, a pasiva, jimiž jsou přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele, ačkoli vznikly až po zůstavitelově smrti, a dluhy, které zůstavitel zanechal. Je-li více dědiců, každý z nich odpovídá za dluhy zůstavitele a přiměřené náklady spojené s pohřbem poměrně, podle svého dědického podílu a do výše jeho ceny ve vztahu k ceně celého dědictví a ostatním dědicům. Ze shora uvedeného tedy vyplývá, že smrtí zůstavitele (dlužníka) povinnost plnit závazek

⁴⁰ PLECITÝ, V., KOCOUREK, J. *Občanský zákoník*, 4. doplněné vydání. Praha, 2007, s. 343.

⁴¹ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II, Komentář*. 1. vydání. Praha, 2008, s. 1253.

nezaniká, tedy vyjma případů, kdy by obsahem bylo plnění, jenž mělo být provedeno osobně zůstavitelem.⁴²

K uhrazení dluhů může být použit i majetek dědice a nemusí se čekat, až dojde k realizaci přechodem zděděného majetku. Za dluhy zůstavitele však dědic odpovídá pouze do výše nabytého majetku. Do pasiv dědictví může být proti vůli dědiců, nebo některého z nich, zařazen dluh zůstavitele jen tehdy, mají-li námitky dědice proti dluhu takový charakter, že již nemohou na základě právního posouzení obstát – např. jestliže dědic popírá, že by někdy dluh existoval, přestože už byl pravomocným rozhodnutím soudu či jiného orgánu přiznán.⁴³

V případě směnky platí stejné zásady jako pro každé jiné dluhy, tedy dojde-li ke smrti dlužníka (zůstavitele), jeho dluhy ze směnky přecházejí na dědice. To znamená, že právní nástupce zemřelého odpovídá za zaplacení dluhů ze směnky opět pouze do výše ceny nabytého dědictví. **Právo na výživné** zaniká smrtí oprávněného nebo smrtí povinného, ovšem dávky výživného splatné ke dni smrti zůstavitele mohou být předmětem dědictví, neboť jako dluh či pohledávka přecházejí na právní nástupce zemřelého. Věřitel zůstavitele může po jeho smrti uplatnit své právo za zůstavitelem žalobou na plnění i před ukončením dědického řízení, a to proti těm, kteří přicházejí v takovém řízení jako dědici v úvahu. Potom už je na žalobci, jestli eventuálně podle výsledku řízení o dědictví po zůstaviteli okruh žalovaných upraví.

Je-li **dědictví předluženo**, mohou se dědici s věřiteli dohodnout, že jim dědictví přenechají k úhradě dluhů.⁴⁴ Dohodu o přenechání předluženého dědictví věřitelům musí uzavírat na jedné straně všichni dědici zůstavitele a na druhé straně všichni věřitelé, jejichž pohledávky byly zařazeny do pasiv dědictví – z dohody musí být zřejmé, co který z věřitelů takto z dědictví nabývá.⁴⁵ Soud, který řízení o dědictví vede, tuto dohodu schválí, neodporuje-li zákonu nebo dobrým mravům. Pohledávky věřitelů jsou pak zcela nebo poměrně uspokojeny z přenechaného dědictví podle rozvrhu přihlášených pohledávek.

Nedojde-li k dohodě mezi dědici a věřiteli, soud nařídí likvidaci dědictví a věřitelé jsou uspokojeni z výtěžku dražby. Dědici přitom neodpovídají věřitelům, kteří své pohledávky neoznámili přesto, že je k tomu soud na návrh dědiců vyzval, pokud je uspokojením pohledávek ostatních věřitelů cena jimi nabytého dědictví vyčerpána. Pohledávky, které věřitelé nepřihlásí, tak zanikají.

⁴² PLECITÝ, V., KOCOUREK, J. *Občanský zákoník*. 4. doplněné vydání. Praha, 2007, s. 348.

⁴³ PLECITÝ, V., KOCOUREK, J. *Občanský zákoník*, 4. doplněné vydání. Praha, 2007, s. 348.

⁴⁴ PLECITÝ, V., KOCOUREK, J. *Občanský zákoník*, 4. doplněné vydání. Praha, 2007, s. 349.

⁴⁵ Rozhodnutí Městského soudu v Praze, sp. zn. 24 Co 281/98.

Případne-li dědictví státu jako dědici ze závěti, odpovídá za zůstavitelovy dluhy a za přiměřené náklady jeho pohřbu stejně jako dědic – dluhy i náklady pohřbu se však opět uhrazují pouze z majetku, který na dědice (v tomto případě na stát) přešel. Pokud však státu případně zůstavitelův majetek formou odúmrti, je v odpovědnosti za dluhy zůstavitele oproti dědicům zvýhodněn, a to tak, že může navrhnout likvidaci i v případě nepředluženého dědictví.

Ustanovení § 472, odst. 2 ObčZ dále upravuje, **není-li možno peněžítý dluh uhradit** zcela nebo zčásti penězi z dědictví, může stát použít k úhradě i věcí, které jsou předmětem dědictví a které svou hodnotou odpovídají výši dluhu. Odmítne-li věřitel přijetí těchto věcí, může stát navrhnout likvidaci dědictví a pohledávky se uspokojí z výtěžku z prodeje. Jestliže ale soud potvrdil usnesením, že dědictví připadá státu, nelze po právní moci tohoto usnesení na návrh státu nařídit likvidaci takového dědictví.

Další možnost řešení předluženého dědictví je, že dědici uzavřou klasickou dohodu, dluhy se mezi ně poměrně rozdělí. Za tyto dluhy odpovídají pouze do výše nabytého majetku.

5 ZPŮSOBY DĚDĚNÍ

Následujících několik stran je věnováno dvěma způsobům dědění a to dědění ze závěti a dědění ze zákona, kdy současný Občanský zákoník v odstavci prvním ustanovení § 461 řadí na první místo dědění ze zákona (dědí se ze zákona, ze závěti nebo z obou těchto titulů), a z druhého odstavce téhož ustanovení vyplývá, že až pokud nenabude dědictví dědic ze závěti, nastupují dědicové ze zákona, čímž jasně upřednostňuje testamentární posloupnost před děděním ze zákona.

Vždy tomu tak však ale nebylo. Ještě v roce 1993 J. Mikeš uvádí: „*Pokud jde o důvody dědění přípustné z hlediska platné právní úpravy, traduje se v odborné literatuře názor, že dědění ze zákona patří přednost před děděním ze závěti, protože uspořádání dědických poměrů podle tzv. intestátní posloupnosti se jeví spravedlivější a lépe odpovídající tendenci posilování rodinných svazků jako základny společnosti.*“⁴⁶

V současné době je však již tento názor překonán a proto názor, že dědění ze závěti má přednost před děděním ze zákona, sdílí většina literatury.

V následujících kapitolách se já osobně budu sice nejprve věnovat dědění ze zákona, ale to jen z toho důvodu, že dědění ze závěti bude dále vymezeno podrobněji a budou na toto navazovat následující kapitoly.

5.1 Dědění ze zákona

V případě, že zůstavitel zemře bez zanechání závěti, nebo když ustanovený dědic z jakýchkoli důvodů dědictví nenabude a není dědic náhradní, dochází k dědické posloupnosti ze zákona.⁴⁷

Občanský zákoník rozděluje dědice do čtyř následujících skupin, uspořádaných podle vztahu k zůstaviteli (od nejbližšího ke vzdálenějšímu, podle stupně příbuzenství):

⁴⁶ MIKEŠ, J. *Dědictví a právo : (Právní poradce pro každého)*. Praha, 1993. s. 35.

⁴⁷ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 29.

Tabulka č. 1: Dědické skupiny

<i>Dědická skupina</i>	<i>Zákonní dědici</i>
První dědická skupina	Děti, manžel či partner, popř. vnuci zůstavitele (tedy potomci)
Druhá dědická skupina	Manžel nebo partner, zůstavitelovi rodiče, osoby spolužijící
Třetí dědická skupina	Zůstavitelovi sourozenci, osoby spolužijící, popř. synovci a neteře zůstavitele
Čtvrtá dědická skupina	Prarodiče zůstavitele, popř. strýcové a tety zůstavitele

V následujících podkapitolách se budu dále těmto jednotlivým dědickým skupinám věnovat trochu podrobněji.

5.1.1 První dědická skupina

Do této skupiny patří nejbližší členové zůstavitelovy rodiny. Jsou to především děti a manžel nebo partner (podle zákona o registrovaném partnerství), každý z nich stejným dílem. Nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti, tj. vnuci zůstavitele. Jestliže nedědí ani tyto děti, nebo některé z nich, dědí stejným dílem jejich potomci (tj. potomci vnuků zůstavitele) – jde o tzv. reprezentační právo.⁴⁸ U dětí nerozhoduje manželský nebo nemanželský původ, nečiní se ani rozdíl mezi dětmi pokrevními a osvojenými. Dědicem v této skupině je rovněž **nasciturus**, tj. dítě, které bylo počato již v době života zůstavitele a narodí se do 300. dne po zániku manželství za předpokladu, že přijde na svět živé.⁴⁹

Pokud se uvolní dědický podíl, který by měl připadnout některému z dědiců této skupiny, přirůstá takový podíl ostatním dědicům povolaným v této skupině k dědění. Nenabude-li však takový podíl zůstavitelovo dítě, dochází ke zvětšení podílů ostatních dědiců jen tehdy, jestliže nemá dědic (zůstavitelovo dítě) potomky, kteří by jinak nastoupili na jeho místo.⁵⁰

⁴⁸ JEHLÍČKA, O. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 4. vydání. Praha, 1997, s. 387.

⁴⁹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2007, s. 34.

⁵⁰ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 29.

V případě, že zůstavitel nezanechá žádné potomky, manžel nemůže dědit v první dědické skupině, stává se dědicem ve druhé dědické skupině a v této je společně s rodiči zůstavitele, pokud tito žijí.

5.1.2 Druhá dědická skupina

Nedědí-li zůstavitelovi potomci, dědí ve druhé skupině manžel nebo partner, zůstavitelovi rodiče (popř. osvojitelé) a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Dědici v této skupině dědí rovným dílem a zvýhodněn je pouze manžel či partner, který dědí nejméně jednu polovinu dědictví. Pokud však není kromě něho žádný jiný dědic v této skupině, připadne mu dědictví celé.⁵¹

Jestliže nedědí manžel nebo partner, dělí se ostatní dědici této skupiny o dědictví rovným dílem. Nemohou však dědit samy tzv. osoby spolužijící, o kterých jsem se již zmiňoval – to jsou tedy takové osoby, které musí současně splňovat to, že:⁵²

- žily ve společné domácnosti se zůstavitelem – touto domácností je myšleno spotřební společenství trvalé povahy, skutečné a trvalé soužití fyzických osob, kdy členové takové domácnosti přispívají k úhradě a obstarávání společných potřeb a společně a nerozdílně hospodaří se svými příjmy (pouze příležitostná výpomoc nepostačuje),
- toto soužití ve společné domácnosti trvalo alespoň po dobu jednoho roku před smrtí zůstavitele,
- z důvodu soužití ve společné domácnosti musí tato osoba o takovou domácnost pečovat nebo prokázat závislost na výživě zůstavitele (nemusí se však jednat o zákonnou vyživovací povinnost).

5.1.3 Třetí dědická skupina

Nedědí-li manžel či partner ani žádný z rodičů, dědí ve třetí skupině stejným dílem zůstavitelovi sourozenci a ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho

⁵¹ PLECITÝ, V., KOCOUREK, J. *Občanský zákoník*, 4. doplněné vydání. Praha, 2007, s. 352.

⁵² SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2007, s. 35.

roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z toho důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele (osoby spolužijící).⁵³

Nedědí-li některý ze sourozenců zůstavitele, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti, tedy zůstavitelovi synovci a neteře. Jimi je nástupnictví v této skupině ukončeno.⁵⁴

Sourozenec v této skupině může nabyt jen jeden dědický podíl, i kdyby zároveň splňoval podmínku dědění jako osoba spolužijící. Zdvojování dědických podílů se zde nepřipouští jakož i ve druhé skupině.⁵⁵

V této dědické skupině dědí dědici stejným dílem.

5.1.4 Čtvrtá dědická skupina

Dědicům čtvrté skupiny připadá dědictví v případě, že je nenabude ani jediná z osob povolaných za dědice ve třetí skupině. Do čtvrté skupiny tedy patří prarodiče zůstavitele, tj. jeho děd a bába z otcovy strany a děd a bába z matčiny strany. Namísto parentního systému s principem reprezentace, který se v čisté podobě uplatňuje jen v první dědické skupině, byl u čtvrté dědické skupiny zvolen systém graduální. Při tomto systému má přednost před ostatními (mladšími) ten, kdo je od zůstavitele vzdálen menším počtem zrození. Za tohoto stavu i jen jediný z prarodičovské čtveřice vyloučí zdědění potomků kteréhokoli z potomků obou prarodičovských párů (strýce či tetu). Těm nebo kterémukoli z nich může připadnout dědictví teprve tehdy, nedědí-li nikdo z prarodičů. Protože se zde neuplatňuje systém reprezentace, neodvozuje se dědické právo strýce či tety od jejich předchůdce či od jejich předchůdců. Těmto osobám připadá dědictví rovným dílem stejně jako kterémukoli z prarodičů. Odmítl-li by dědictví některý z prarodičů, nevolnil by se jeho podíl pro jeho potomka, či potomky, ale vedlo by to ke zvětšení podílu ostatních prarodičů. Tímto výčtem osob čtvrté dědické skupiny je okruh dědiců ze zákona uzavřen a další dědici ze zákona nemohou přicházet v úvahu.⁵⁶

⁵³ JEHLIČKA, O. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 4. vydání. Praha, 1997 s. 387.

⁵⁴ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 30.

⁵⁵ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 30.

⁵⁶ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II.*, Komentář. 1. Vydání. Praha, 2008, s. 1283.

5.2 Dědění ze závěti

Pro další pochopení následující kapitoly si dovoluji nastínit, podle několika zdrojů, co to vlastně závěť je.

Závěť je jednostranný právní úkon fyzické osoby, kterým nakládá se svým majetkem pro případ smrti.⁵⁷

J. Mikeš i M. Knappová uvádějí vlastní definici, dle níž je závěť (poslední pořízení, poslední vůle, testament) formální jednostranný, kdykoliv odvolatelný projev vůle o tom, komu má v případě pořizovatelovy smrti zanechaný majetek připadnout.⁵⁸

Encyklopedie římského práva definuje závěť (testamentum) jako jednostranné formální civilněprávní jednání mortis causa (pro případ smrti) obsahující nezbytně heredis institutio (ustanovení dědice) a zpravidla i jiná nařízení.⁵⁹

Samotné slovo závěť bylo do českého jazyka přejato z ruského slova „závet“ a souvisí s praslovanským slovem/tvarem „větiti“ což znamená říci či odvětit.⁶⁰

Zůstavitel může závěť napsat buď vlastní rukou, nebo ji zřídit v jiné písemné formě za účasti svědků, nebo ve formě notářského zápisu (§ 476 odst. 1 ObčZ).

Pořizovatelem závěti, tedy tím, kdo může závěť sepsat, musí být pouze osoba, která je způsobilá takovýto akt pořídit – podmínkou je dosažení 18 let věku a plná způsobilost k právním úkonům. Tuto způsobilost má i osoba starší 16 let, která se souhlasem soudu uzavřela manželství před dovršením 18 let.⁶¹

Nezletilí, kteří dovršili 15. rok věku, mohou projevit poslední vůli pouze formou notářského zápisu (§ 476d odst. 2 ObčZ).

Osoba pořizující závěť musí být také plně schopna pochopit smysl, význam a účel závěti. Nemůže tedy např. trpět duševní poruchou nebo být v přechodném psychickém stavu (alkohol, drogy atd.). Pokud by v tomto stavu závěť pořídil, je tato neplatná.

Toliko stručně k druhému způsobu dědění, tedy dědění ze závěti, přičemž této problematice bude podrobněji věnována následující kapitola s číslem 6.

⁵⁷ MADAR, Z. a kol. *Slovník českého práva*. 3. rožš. a podstatně přeprac. vydání. Praha, 2002, s. 1788.

⁵⁸ RADVANOVÁ, S. et al. *Občanské právo hmotné 3. 4. aktualizované a doplněné vyd.* Praha, 2007, s. 303.

⁵⁹ BARTOŠEK, M. *Encyklopedie římského práva*. Praha, 1981, s. 308.

⁶⁰ REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Praha, 2001, s. 735.

⁶¹ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 19.

6 SPECIFIKACE PRÁVNÍ ÚPRAVY DĚDĚNÍ ZE ZÁVĚTI

Závěť musí mít dle stávající právní úpravy své podstatné náležitosti, tzn. musí v ní být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak je neplatná.

Společná závěť více zůstavitelů je rovněž neplatná (§ 476 odst. 2, 3 ObčZ).

Neplatnost dále způsobuje nedodržení předepsané formy, přičemž občanský zákoník připouští následující formy závěti – holografní, allografní, s předčítatelem a závěť notářským zápisem.

6.1 Formy závětí

Tabulka č. 2: Druhy závětí

<i>Forma závěti</i>	<i>Způsob sepsání závěti</i>
Holografní závěť	vlastní rukou pořizovatele, vlastnoručně podepsána s datem
Allografní závěť	jinak než vlastní rukou pořizovatele, vlastnoručně podepsána – před dvěma současně přítomnými svědky
Závěť s předčítatelem	projev vůle zůstavitele před třemi současně přítomnými svědky, napsán třetí osobou
Závěť notářským zápisem	osoby neslyšící, nevidomé – před třemi současně přítomnými svědky

6.1.1 Závěť holografní

Závěť holografní je, jinak řečeno, závěť vlastnoruční. Tato závěť musí být sepsána vlastní rukou pořizovatele a vlastnoručně podepsána s uvedeným datem sepsání. Podpis musí být pod textem, jakýkoliv text pod podpisem je právně neplatný.

Údaj o datu podpisu závěti, uvedený v listině o ověření pravosti podpisu závěti, nemůže nahradit chybějící datum v samotném textu závěti nebo ho opravit. Pokud nejsou splněny všechny tyto podmínky, je taková závěť neplatná.

Jde patrně o nejrozšířenější formu závěti, jelikož je nejjednodušší a při jejím pořízení se nevyžaduje asistence dalších osob.⁶²

6.1.2 Závěť allografní

Tato závěť může být napsána jinak než vlastní rukou pořizovatele – na počítači, na psacím stroji, vtištěná nebo sepsaná cizí rukou. Pořizovatelem však musí být tato vlastnoručně podepsaná.

V době podpisu musí být současně přítomni dva svědci, o kterých se zmíním později, před nimiž pořizovatel stvrzuje, že jím podepsaná listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědci tedy nemusí být seznámeni s obsahem závěti, ale svými podpisy stvrzují, že na jimi podepsaném listu papíru je obsažena poslední vůle zůstavitele. Toto upravuje § 476b ObčZ. (*Ukázka, jak může vypadat allografní závěť, je uvedena v příloze č. II*)

6.1.3 Závěť s předčitatelem

V případě, že pořizovatel závěti neumí, či nemůže číst a psát, je nevhodnější způsob pořízení závěti notářským zápisem. Nicméně i v tomto případě zákon umožňuje zůstaviteli zvolit jiný způsob závěti. Takovýto pořizovatel však musí svůj projev vůle učinit před třemi současně přítomnými svědky, ti narozdíl od výše uvedené závěti allografní musí být seznámeni s obsahem závěti. Tato závěť musí být před nimi přečtena a jimi podepsána. Zůstavitel musí dále výslovně před nimi potvrdit, že listina obsahuje skutečně jeho poslední vůli.⁶³

Pisatelem a předčitatelem může být i svědek, ale pisatel nesmí být zároveň předčitatelem (tzn. jeden ze svědků může být pisatelem, druhý předčitatelem – což by měla být osoba, která je schopna se zůstavitelem komunikovat a dorozumět se).

V listině musí být výslovně uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, dále kdo listinu napsal, nahlas jí přečetl a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli. To vše upravuje § 476c ObčZ.

⁶² SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2007, s. 79.

⁶³ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 20.

6.1.4 Závěť notářským zápisem

Na základě ustanovení § 476d ObčZ může zůstavitel projevit svou poslední vůli formou notářského zápisu, kdy zvláštní zákon stanoví, v jakých případech musí být úkon učiněn před svědky a kdy musí mít formu právě notářského zápisu.

Mohou tak učinit nezletilí, kteří dovršili 15. rok věku – zde je to jediný způsob pořízení závěti, ale zákon pamatuje i na ty, kteří jsou nevidomí či neslyšící. Osoby nevidomé mohou projevit poslední vůli též před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být přečtena. Svědci musí rovněž splňovat podmínky, kdy tyto jsou uvedeny v § 476e ObčZ, a to, že svědky mohou být pouze osoby, které jsou způsobilé k právním úkonům. Nemohou to být osoby nevidomé, němé, neslyšící, či ty, které neznají jazyk, ve kterém se projev vůle činí, a osoby, které mají podle závěti dědit.

Osoby neslyšící, které nemohou číst nebo psát, mohou projevit poslední vůli formou notářského zápisu, nebo před třemi současně přítomnými svědky, ovládajícími znakovou řeč, a to v listině, která musí být tlumočena do znakové řeči. V takové listině musí být uvedeno, že zůstavitel nemůže číst a psát, dále kdo listinu napsal, nahlas přečetl a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli. Obsah listiny musí být po jejím sepsání přetlumočen do znakové řeči – i toto tam musí být uvedeno a listinu musí svědci podepsat.⁶⁴

Pozn.: Existuje Centrální evidence závětí, kterou vede Notářská komora České republiky. Zde jsou zaevidovány závěti, které notář převzal od bývalého státního notářství, závěti, které on sám nebo jeho předchůdce sepsal ve formě notářského zápisu nebo listiny, které si pořizovatel u notáře uložil do úschovy.

6.2 Související dědické instituty

V následujících několika podkapitolách se pokusím dále objasnit určitě neméně významné instituty dědického práva, které velmi souvisí i s děděním ze závěti a bez jejichž výkladu by pojednání o této problematice nebylo zcela kompletní.

6.2.1 Obsah závěti

Závěť má přesně stanovené obsahové náležitosti:

⁶⁴ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 21.

- musí z ní být patrné, kdo je pořizovatelem (co nejpřesnější identifikace), koho pořizovatel stanovuje svým dědicem a s jakým majetkem se disponuje (zda s celým, nebo jen s některými věcmi, tedy zda se jedná o univerzální, nebo singulární sukcesi),
- v případě, že je více dědiců, musí být ze závěti patrné, jaké podíly nebo jaké věci a práva každému z nich mají připadnout. Nejsou-li však v závěti tyto podíly stanoveny, platí, že jsou stejné,
- zůstavitel může svou závětí také zřídit nadaci či nadační fond. V tomto případě musí závěť obsahovat statut nadace a mít formu notářského zápisu,
- jakékoliv podmínky připojené k závěti nemají právní následky, což upravuje ustanovení § 478 ObčZ. Nelze tedy vázat nabytí dědictví na splnění určité podmínky ani uložit dědici příkaz, jak má s některou věcí nebo právem ze zanechaného majetku naložit. Pokud přesto závěť nějakou takovou podmínku obsahuje, není neplatná, ale k této podmínce se nepřihlíží.

6.2.2 Svědci poslední vůle

Svědky mohou být pouze osoby, které jsou způsobilé k právním úkonům a které byly touto funkcí předem pověřeny, s ní srozuměny. Svědkem tedy není ten, kdo je úkonu sepisování závěti pouze náhodně přítomen. Nemůže jím být také osoba nevidomá, neslyšící, němá, ta, která nezná jazyk, v němž se projev vůle činí, a osoba, která má podle závěti dědit. Toto upravuje ustanovení § 476e ObčZ.

Osoba, jež je v závěti ustanovena jako dědic, a ani zákonný dědic a osoby jím blízké nemohou při pořizování závěti působit jako úřední osoby, pisatelé, svědci, tlumočníci nebo předčitatelé.

6.2.3 Neopomenutelní dědici

Občanský zákoník ve svých ustanoveních o dědickém právu pamatuje i na tzv. ochranu neopomenutelných dědiců, tedy na situaci, kdy by zůstavitel chtěl svévolně opomenout svoje potomky. Ustanovení § 479 ObčZ hovoří o tom, že nezletilému potomkovi se musí v závěti dostat alespoň takový dědický podíl, na jaký má právo ze zákona, a zletilý potomek musí dostat alespoň tolik, kolik činí jedna polovina jeho dědického podílu ze zákona. Jestliže závěť odporuje v tomto bodě zákonu, je v tomto

bodů neplatná, pokud tedy nedošlo k vydědění uvedených potomků, v dalších bodech je závěť platná.

6.2.4 Náhradní dědic

Jestliže nastane situace, že by dědic uvedený v závěti nenabyl dědictví, ať již z důvodu, že v době smrti zůstavitele již nežije, nebo např. proto, že dědictví odmítl, či se stal nezpůsobilým dědicem, může být v závěti stanoven dědic náhradní.

Náhradním dědicem může být ustanoven kdokoli, může to být např. i spoludědic, případně spoludědici mohou být sobě navzájem ustanoveni náhradními dědici. Není dokonce vyloučeno ani ustanovení náhradního dědice náhradnímu dědici.⁶⁵

6.2.5 Zrušení závěti

Stejně jako pořízení závěti může být i její zrušení právním úkonem. Podle ustanovení § 480 ObčZ je možno závěť zrušit několika způsoby:

1. Platnou závětí pozdější, pokud vedle ní nemůže obstát, tj. obě závěti řeší stejný majetek. Platí tedy zásada, že nová závěť automaticky ruší tu starší.
2. Odvoláním závěti – odvolání musí mít formu, jaké je třeba k závěti.
(Ukázka, jak může vypadat Odvolání závěti, je uvedena v příloze č. III)
3. Zničením listiny, na níž byla závěť napsána.

6.2.6 Odúmrť

Dědictví, které nenabude žádný dědic, případně státu a ten nemá právo ho odmítnout, musí ho převzít, jelikož na něj přešlo ze zákona a není nikdo jiný, kdo by ho nabyl.⁶⁶ Odlišným případem je situace, kdy je stát uveden jako jeden z dědiců v závěti. V takovém případě je stát povolán k dědění na základě závěti a má postavení závětního dědice. Dědictví v tomto případě může odmítnout. Za dluhy stát, tak jako jiný dědic, odpovídá jen do výše hodnoty nabytého majetku.

⁶⁵ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2007, s. 61.

⁶⁶ SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 31.

6.2.7 Započtení darů

Při dědění z obou titulů (tj. ze zákona i ze závěti) se respektují dědické podíly. V jejich výši také soud nabytí dědictví potvrdí. Podíly mohou představovat konkrétní věci nebo finanční částky, popř. kombinace obou.

Ustanovení § 484 ObčZ upravuje tzv. kolaci (tzn. započtení na dědický podíl). Dědici se započítává na jeho podíl to, co za života zůstavitele od něj bezplatně obdržel, pokud nejde o obvyklá darování (obvyklá v konkrétní rodině). Účelem tohoto započtení je, aby některý z dědiců nebyl vůči ostatním neodůvodněně zvýhodněn.⁶⁷

Stanovení ceny daru v rámci započtení na dědický podíl náleží pouze do pravomoci soudu, který dědické řízení vede. Dar se započítává v té ceně, kterou měl v době darování, a nikoli v ceně z doby úmrtí zůstavitele. Ke kolaci při dědění ze zákona dochází z úřední povinnosti, na žádost dědice, který obdarován nebyl, a je možné toto započtení rozšířit až na předka dědice. To znamená, že se dědici podle ustanovení § 473 odst. 2 ObčZ započítává i to, co obdržel jeho předek, který nedědí.

Při dědění ze závěti nastane kolace jen tehdy, dá-li k ní pokyn zůstavitel v závěti nebo jestliže by byl obdarovaný dědic proti tzv. neopomenutelnému dědici neodůvodněně zvýhodněn.

6.2.8 Ochrana oprávněného dědice

Zjistí-li se po projednání dědictví, že oprávněným dědicem je někdo jiný, je povinen ten, kdo dědictví nabyt (tzv. nepravý dědic), vydat oprávněnému dědici majetek, který z dědictví má, podle zásad o bezdůvodném obohacení tak, aby neměl majetkový prospěch na újmu pravého dědice.⁶⁸

Právním prostředkem k vydání dědictví je žaloba na vydání dědictví, kterou podává oprávněný dědic. Právo oprávněného dědice na vydání dědictví se však promlčuje v obecné tříleté promlčecí době, která začne běžet od právní moci rozhodnutí, jímž bylo skončeno dědické řízení. Oprávněný dědic se může domáhat vydání dědictví pouze v rozsahu svého dědického podílu, který mu měl připadnout. Nerozhoduje přitom, zda se jednalo o dědění ze zákona nebo ze závěti.⁶⁹

⁶⁷ PLECITÝ, V., KOCOUREK, J. *Občanský zákoník*. 4. doplněné vydání. Praha, 2007, s. 369.

⁶⁸ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2007, s. 39.

⁶⁹ FIALA, J. *Občanský zákoník-Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou*. 12. aktualizované vydání. Praha, 2007, s. 371.

Nepravý dědic má právo, aby mu oprávněný dědic nahradil náklady, které na majetek z dědictví vynaložil a také mu náleží užítky z dědictví. Jestliže však věděl nebo mohl vědět, že oprávněným dědicem je někdo jiný, má právo jen na náhradu nutných nákladů a je povinen oprávněnému dědici kromě dědictví vydat i jeho užitek.⁷⁰

Ustanovení § 486 ObčZ říká, že kdo v dobré víře nabytí věc nebo jinou majetkovou hodnotu od nepravého dědice, jemuž bylo dědictví potvrzeno, je chráněn tak, jako by to nabytí od oprávněného dědice. V takovém případě prokazuje nabytí v dobré víře v řízení před soudem nabyvatel a u nepravého dědice se může domáhat pouze peněžité náhrady, ale nikoli vydání věci.

Výše uvedené skutečnosti platí i v případě, že dědictví připadlo státu.

6.2.9 Potvrzení dědictví a vypořádání dědiců

Je-li dědic jen jeden, potvrdí mu soud, že dědictví nabytí. V takovém případě řízení o dědictví končí – soud dědici potvrdí nabytí dědictví. Výrok v tomto rozhodnutí zní, že soud potvrzuje nabytí dědictví, a to jak aktiva, tak i pasiva a jedná se o rozhodnutí deklaratorní. V případě smrti jednoho z manželů je soud povinen v rámci dědického řízení vyřešit i otázku vypořádání společného jmění manželů.⁷¹

Ustanovení § 482 ObčZ pak upravuje, že je-li dědiců více, vypořádají se u soudu mezi sebou o dědictví dohodou (tzn. shodným projevem vůle všech dědiců) – dohoda nesmí ovšem odporovat zákonu nebo dobrým mravům, např. nesmí obcházet zákon nebo poškozit zájmy některého z dědiců nebo z třetích osob (věřitelů apod.). Schválením dědické dohody soudem řízení o dědictví končí.

Nedojde-li k dohodě, soud potvrdí nabytí dědictví těm, jejichž dědické právo bylo prokázáno - tímto potvrzením řízení o dědictví končí.

6.2.10 Správce dědictví

Správce dědictví vykonává až do skončení projednání dědictví před soudem správu dědictví nebo jeho části, jestliže zůstavitel stanovil, aby po jeho smrti až do skončení řízení o dědictví spravoval veškerý jeho majetek, nemovitost, či jinou část jeho majetku náležejícího do dědictví správce dědictví. Ustanovit správce dědictví může zůstavitel listinou o ustanovení správce dědictví ve formě notářského zápisu. V této

⁷⁰ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2007, s. 39.

⁷¹ PLECITÝ, V., KOCOUREK, J. *Občanský zákoník*. 4. doplněné vydání. Praha, 2007, s. 366.

listině musí být uvedeno, zda správce dědictví má spravovat veškerý majetek zůstavitele nebo jakou jeho část, kdo má funkci správce dědictví vykonávat a jeho souhlas s ustanovením do této funkce.

Nejedná se tedy o jednostranný úkon pouze zůstavitele, ale účastníkem je i osoba, která má být ustanovena správcem.

Správce dědictví při výkonu své funkce vykonává práva a plní povinnosti, které ke svěřenému majetku příslušely zůstaviteli. Úkony přesahující rámec obvyklého hospodaření však může učinit jen se souhlasem dědiců a se svolením soudu. O úkonech přesahujících rámec obvyklého hospodaření rozhodují dědici nadpoloviční většinou. Při rovnosti hlasů, nebo nedosáhne-li se většiny, rozhodne na návrh kteréhokoliv dědice soud.

Správce dědictví je povinen vykonávat svou funkci s péčí řádného hospodáře, jinak odpovídá za způsobenou škodu podle § 420 ObčZ.

Dokud trvá správa dědictví, nemohou dědici s majetkem, který byl svěřen správci, nakládat nebo s ním činit jiná opatření. Totéž platí i v případě, že má dědictví připadnout státu.

Správcem dědictví může být ustanovena fyzická osoba (zpravidla osoba, ke které měl zůstavitel důvěru – proto ji svěřuje pečovat o majetek po své smrti)⁷², způsobilá k právním úkonům, nebo právnická osoba. Správce dědictví musí se svým ustanovením do funkce souhlasit. Má-li dědictví připadnout státu, může být správcem ustanoven také stát.

Správce dědictví je povinen podávat soudu správy o své činnosti nejméně dvakrát ročně, jestliže soud nerozhodl jinak.

Po skončení projednání dědictví předloží správce prostřednictvím soudu dědicům konečnou zprávu o své činnosti.

Správce dědictví má právo na odměnu a na náhradu hotových výdajů, svůj nárok vyúčtuje v konečné správě o své činnosti. Výši a způsob určení odměny a náhrady výdajů stanovuje ministerstvo spravedlnosti vyhláškou. Odměnu a náhradu výdajů je povinen zaplatit dědic, který nabyl dědictví, jež není předluženo. Je-li více dědiců, zaplatí odměnu a náhradu výdajů podle poměru hodnoty svých dědických podílů. V ostatních případech platí odměnu správci dědictví a náhradu jeho výdajů stát. O všech těchto aspektech (tedy o odměně, náhradě výdajů i o tom, kdo vše správci zaplatí) rozhodne po předložení zprávy soud. Na žádost správce dědictví může soud až do

⁷² PLECITÝ, V., KOCOUREK, J. *Občanský zákoník*. 4. doplněné vydání. Praha, 2007, s. 363.

skončení projednání dědictví uložit dědicům, aby zaplatili správci zálohu. Je-li však zřejmé, že dědictví je předloženo, může soud uložit zaplacení této zálohy státu. V případě výkonu správy dědictví státem se odměna a hotové výdaje nehradí.

Listina o ustanovení správce dědictví může být zůstavitelem zrušena jejím odvoláním nebo pořízením pozdější takové listiny, nemůže-li vedle ní obstát.⁷³ Může se zrušit také odvoláním souhlasu s výkonem funkce správce dědictví. Oba případy odvolání musí mít formu notářského zápisu. Pokud je listina o ustanovení zrušena, je notář, který vyhotovil příslušný notářský zápis, povinen bez zbytečného odkladu vyrozumět toho, kdo byl zrušenou listinou ustanoven správcem dědictví, že tato listina byla zrušena.⁷⁴ Stejně tak i správce dědictví může odvolat svůj souhlas s výkonem této funkce ještě za života zůstavitele – i tehdy je notář povinen vyrozumět o tom bez zbytečného odkladu tentokrát zůstavitele. Správce dědictví ustanovený zůstavitelem je povinen ujmout se výkonu své funkce ihned, jakmile se dozví, že zůstavitel zemřel, a vyrozumět o tom soud, který vede dědické řízení – zahájení výkonu funkce správce dědictví. Dědici mohou platnost listiny o ustanovení správce dědictví zpochybnit pouze podáním žaloby proti správci dědictví na určení její neplatnosti. Jestliže byla taková žaloba podána, je správce dědictví oprávněn a povinen vykonávat svou funkci až do právní moci rozhodnutí soudu, kterým bylo určeno, že listina je neplatná. Soud však může správce dědictví zprostit výkonu této funkce v dědickém řízení ještě před vydáním rozhodnutí.

O správci dědictví může rozhodnout i soud v řízení o dědictví (§ 175f a násl. OSŘ), nevyžaduje-li to zákonný zájem nebo důležitý zájem účastníků a to v případě.⁷⁵

1. Nezanechal-li zůstavitel listinu o správě dědictví, kterou by ustanovil správce dědictví oprávněného spravovat veškerý majetek náležející do dědictví. Zanechal-li zůstavitel listinu o správě dědictví, kterou ustanovil správce dědictví oprávněného spravovat jen část majetku náležejícího do dědictví, soud může ustanovit správce dědictví ke správě tohoto majetku, k jehož správě neustanovil správce dědictví zůstavitel.
2. Jestliže zůstavitelem nebo soudem ustanovený správce dědictví zemřel, byl zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo byl v této způsobilosti omezen nebo byl soudem zproštěn funkce dosavadní správce dědictví.

⁷³ PLECITÝ, V., KOCOUREK, J. *Občanský zákoník*, 4. doplněné vydání. Praha, 2007, s. 365.

⁷⁴ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2007, s. 117.

⁷⁵ SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2007, s. 113.

Ustanovení § 175f/2 OSŘ dále říká, že správce dědictví soud ustanoví zejména z okruhu dědiců nebo z okruhu osob blízkých zůstaviteli. Správcem dědictví může být ustanoven i notář, který v tomto řízení není soudním komisařem. Je-li předmětem dědění podnik nebo nemovitost, ustanoví soud správcem dědictví osobu, která má zkušenost s vedením podniku nebo se správou nemovitosti. Správcem dědictví lze ustanovit pouze toho, kdo s tím souhlasí. Má-li dědictví připadnout státu podle zvláštního předpisu, může soud ustanovit správcem dědictví též stát.

Správce dědictví ustanovený soudem je povinen ujmout se výkonu své funkce dnem následujícím po dni doručení usnesení, není-li v něm uveden den pozdější.

Je-li správce dědictví zřejmě nezpůsobilý řádně vykonávat svou funkci, soud jej i bez návrhu usnesením zproští funkce. To platí i v případě, že nevykonává řádně svou funkci nebo sám požádá soud o zproštění z funkce správce dědictví. Správce dědictví, který byl zproštěn funkce, je povinen řádně a bez zbytečného odkladu informovat nového správce dědictví a předat mu všechny doklady týkající se spravovaného majetku. Nebyl-li ustanoven nový správce dědictví, má tuto povinnost vůči dědicům.

Neplní-li správce dědictví povinnost podávat soudu zprávy o své činnosti nebo nevykonává-li přes upozornění soudu řádně svou funkci, může mu soud uložit pořádkovou pokutu do výše 50 000,-Kč, což upravuje ustanovení § 53 OSŘ.

6.3 Dědění ze závěti s přihlédnutím k připravované novele občanského zákoníku

Poslanecká sněmovna schválila dne 9. 11. 2011 ve třetím čtení návrh nového občanského zákoníku, jenž je výsledkem jedenáctileté práce rekodifikační komise ministerstva spravedlnosti. Přináší novou, moderní úpravu soukromoprávních vztahů, mezi jejíž hlavní přínosy patří například větší důraz na úpravu osobnostních práv, podpora principu svobodné vůle či jednotná úprava závazkového práva, ale rovněž zavádí zpět většinu tradičních institutů dědického práva dle Obecného zákoníku občanského z r. 1811, platného na našem území od r.1812 (ABGB).

Smyslem navrhovaných změn je zejména větší komplexnost a systematičnost úpravy soukromoprávních vztahů, její zpřesnění a zjednodušení. Na tvorbě nového občanského zákoníku se podílela komise nezávislých expertů pod vedením profesora Karla Eliáše, která vznikla v lednu 2000. Věcný záměr občanského zákoníku schválila

vláda v dubnu 2001 a ke schválení samotného návrhu kodexu pak došlo v květnu 2011.⁷⁶

Návrh nového občanského zákoníku má pět částí, přičemž dědické právo je zařazeno do části třetí.

6.3.1 Pořízení pro případ smrti

Tento institut by mělo upravovat ustanovení § 1481 a násl.

Pořízení pro případ smrti jsou závěť, dědická smlouva nebo dovětek. Nelze jím zkrátit povinný díl nepominutelného dědice, který se práva na povinný díl nezřekl, a nedošlo-li ani k vydědění. Pokud tomu pořízení pro případ smrti odporuje, náleží nepominutelnému dědici povinný díl.

Návrh úpravy povinného dílu je inspirován německým, ale např. i polským občanským zákoníkem, které zaujaly poněkud odlišnou koncepci. Právo na povinný díl, tak jak je upraveno v předkládaném návrhu, je primárně právem nepominutelného dědice na výplatu finanční částky, která odpovídá části jejich zákonného dědického podílu. Nový občanský zákoník zůstal pouze u potomků, jakožto nepominutelných dědiců. Dochází však k posílení pořizovací svobody zůstavitele, jelikož se snižuje rozsah práva nepominutelných dědiců na jejich zákonný dědický podíl. V případě nezletilého potomka jsou to 3/4 jeho zákonného dědického podílu a v případě zletilého potomka pak 1/4 zákonného dědického podílu. Nová úprava především posiluje pořizovací svobodu zůstavitele a do jisté míry též předchází problémům se vznikem nechtěných podílových spoluvlastnictví. Dále již pominutí nepominutelného dědice v závěti nezpůsobuje její neplatnost, byť relativní, ale pouze zakládá právo nepominutelného dědice požadovat vyplacení svého povinného dílu.⁷⁷

6.3.2 Závěť

Právní úprava tohoto institutu je zahrnuta do obsahu § 1484 a násl. nového OZ.

⁷⁶ *Poslanci schválili návrh nového občanského zákoníku* [online]. 2011 [cit. 7. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/aktuality/27-poslanci-schvalili-navrh-noveho-obcanskeho-zakoniku.html>>.

⁷⁷ *Právo na povinný díl a neopominutelný dědic* [online]. 2011 [cit. 9. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny/pravo-na-povinny-dil-a-nepominutelny-dedic.html>>.

V návrhu ustanovení § 1484 nového OZ se uvádí, že závěť je odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz.

V roce 1950 došlo ke změně v tradičním pojetí odkazu jako institutu dědického práva. V roce 1964 byl již odkaz z platného práva vymazán zcela a dnes se proto s úpravou tohoto institutu v občanském zákoníku již nesetkáme. Návrh občanského zákoníku počítá se zavedením většiny tradičních institutů dědického práva, a proto je v návrhu opět pojednáno i o odkazu. Ačkoliv se může na první pohled zdát odkaz jako institut, který dědické řízení zbytečně komplikuje, je tomu právě naopak. V dědickém právu se obecně uplatňuje princip univerzálního dědického nástupnictví, což znamená, že dědic nastupuje nejen do zůstavitelových práv, ale i do povinností. Odkaz je však výjimkou z tohoto pravidla. Osoba, které přísluší právo z odkazu, je odkazovníkem, nikoliv dědicem. Odkazovníkem je ten, kdo má na základě zůstavitelova příkazu obdržet od dědice jednotlivou věc, případně několik věcí určitého druhu. Odkazovník není dědicem a není ani povinen k úhradě zůstavitelových dluhů. Odkazovník má právo požadovat vydání předmětu odkazu po dědici nebo jiném odkazovníkovi. Zřízení odkazu je praktické zejména tehdy, kdy zůstavitel chce určité osobě zanechat jen určitou věc na památku. Odkazem je zpravidla věc, která patří zůstaviteli, avšak zůstavitel může jako odkaz určit i věc, která je ve vlastnictví jiné osoby (dědice nebo odkazovníka).⁷⁸

Jestliže zůstavitel v závěti poukáže na obsah jiné listiny, pak má i tato jiná listina stejné právní účinky, splňuje-li náležitosti závěti. Pokud by však takovéto náležitosti nesplňovala, lze její obsah použít jen k vysvětlení zůstavitelovy vůle. Právo povolání dědice je osobním právem zůstavitele, což znamená, že ho nemůže svěřit nikomu jinému a ani jej pořídit společně s jinou osobou. Navíc je třeba, aby zůstavitel projevil svou vůli určitě a jasně, tudíž nestačí, aby jen bez rozmyslu přistoupil k návrhu, který mu byl učiněn.

Návrh zákona zachovává stávající formy závětí, avšak opět v souladu s převažující kontinentální právní úpravou (např. Polsko, Německo, Rakousko, Litva atd.) zavádí i možnost pořídit závěť s úlevami. Tato nová forma závěti, tzv. privilegovaná závěť je určena pro osoby, které se díky nečekané události, např. živelná

⁷⁸ *Konkrétní změny u odkazu* [online]. 2011 [cit. 9. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny.html>>.

pohroma, válka apod. nacházejí v situaci, kdy jsou v ohrožení života a nemohou využít tradiční formy pro pořízení závěti.⁷⁹

Dovětkem může zůstavitel nařídit odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložit čas či uložit odkazovníku nebo dědici příkaz. Co je stanoveno o závěti, platí obdobně i o dovětku.

6.3.3 Případnutí pozůstalosti dědicům

Upravuje § 1489 a následující nového OZ.

V návrhu ust. § 1489 se říká, že celá pozůstalost připadne dědici, který je povolán jako dědic jediný, kdežto připadne-li povolanému dědici jen podíl na pozůstalosti, zbylá část se rozdělí mezi zákonné dědice, přičemž je-li povoláno několik dědiců a podíly nejsou určeny, mají právo na pozůstalost rovným dílem.

Je-li povoláno několik dědiců tak, že jsou všem určeny podíly, ale pozůstalost není vyčerpána, mají právo na zbylou část pozůstalosti zákonní dědicové. Toto právo zákonní dědicové však nemají, zůstavil-li zůstavitel povolaným dědicům zřejmě celou pozůstalost, byť i při výčtu podílů nebo věcí něco přehlédl. Pokud vyměří zůstavitel některým z povolaných dědiců určité podíly a jiným nikoli, připadne dědicům povolaným bez podílu zbylá část pozůstalosti rovným dílem, a nezbude-li nic, srazí se pro dědice, který byl povolán bez podílu, poměrně ze všech vyměřených podílů tolik, aby se mu dostalo podílu rovného s dědicem, kterému bylo vyměřeno nejméně. Pokud jsou podíly ostatních dědiců stejné, srazí se z nich tolik, aby se dědici, který byl ustaven bez podílu, dostal podíl s nimi stejný. Ve všech případech, kdy se zůstavitel zřejmě přepočtl, se provede dělení tak, aby byla jeho vůle naplněna co nejlépe. Pokud se mezi povolanými dědici vyskytnou osoby pokládáné při zákonné dědicové posloupnosti vzhledem k ostatním za jednu osobu, pokládají se za jednu osobu i při dělení podle závěti, avšak toto neplatí, když je vůle zůstavitele zřejmě opačná. V případě, že zůstavitel povolá za dědice bez bližšího určení skupinu osob, předpokládá se, že dědici jsou ti, kteří do určené skupiny patřili v době zůstavitelovy smrti a jestliže zůstavitel povolá za dědice bez bližšího určení chudé, či obdobně určenou skupinu osob, má se za

⁷⁹ *Konkrétní změny u závěti* [online]. 2011 [cit. 9. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny.html>>.

to, že za dědice byla povolána obec, na jejímž území měl zůstavitel poslední bydliště, která dědictví rozdělí mezi členy určené skupiny.⁸⁰

6.3.4 Náhradnictví

S ohledem na skutečnost, že nikdo nemůže v okamžiku sepsání posledního pořízení tušit, zda se osoba, jíž povolává za dědice či odkazovníka, skutečně onoho dědictví dožije, může být velmi praktické zřídit dědice náhradního. Tradičně jsou v právních řádech upraveny dvě možnosti ustavení náhradních dědiců, a to obecné náhradnictví a svěřenské nástupnictví.

Dnešní úprava dědického práva, jako téměř jediná v Evropě (ještě Slovensko), dědické náhradnictví vůbec neupravuje, to však neznamená, že pořizovateli není v závěti umožněno ustanovení náhradního dědice.⁸¹

Soudobou judikaturou je velmi sporně dovozována možnost obecného náhradnictví. Náhradnictví svěřenské je judikaturou naopak zcela vyloučeno. Vzhledem k tomu, že ustavení náhradního dědice je žádoucí, což připouští i dnešní právní praxe, a jak již bylo řečeno, je obvyklé i v evropských právních řádech, jsou oba tyto instituty zařazeny v návrhu občanského zákoníku.⁸²

Tento institut upravuje § 1497 a násl., který říká, že zůstavitel může pro případ, že dědictví nenabyde osoba, kterou povolal za dědice, povolat této osobě náhradníka, přičemž také náhradníkům může povolat postupně další náhradníky. Povolá-li zůstavitel takto několik náhradníků, dědí ten, který je ve výčtu nejbližší osobě, jež dědictví nenabyla.

Zřídí-li zůstavitel náhradnictví pro případ, že by povoláná osoba dědit nechtěla, nebo pro případ, že by dědit nemohla, předpokládá se, že náhradnictví bylo zřízeno pro oba tyto případy. Omezení uložená dědici postihují také náhradníka, vyjma případů, kdy zůstavitel projevil vůli, že se tato omezení vztahují jediné k osobě dědice, nebo plyne-li to z povahy věci. Jsou-li za náhradníky povoláni samotní spoludědicové, je zřejmé, že zůstavitel chtěl podělit náhradníky v takovém poměru, v jakém podělil dědice, nicméně pokud je za náhradníka povolán mimo spoludědice ještě někdo jiný, pak neprojevili

⁸⁰ *Vládní návrh občanského zákoníku* [online]. 2011 [cit. 15. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf>.

⁸¹ *Konkrétní změny u náhradního dědice* [online]. 2011 [cit. 9. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny.html>>

⁸² *Konkrétní změny u náhradního dědice* [online]. 2011 [cit. 9. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny.html>>.

zůstavitel jinou vůli, případně uvolněný podíl všem rovným dílem. Tím, že dědictví nabude povoláný dědic, náhradnictví zanikne. Rovněž k jeho zániku dojde za předpokladu, že dítě zůstavitele, kterému zřídil zůstavitel náhradnictví v době, kdy nemělo potomky, zanechá následně potomky způsobilé dědit. To platí i tehdy, zřídí-li zůstavitel náhradnictví jinému svému potomku v době, kdy ten potomky nemá.⁸³

6.3.5 Obecné náhradnictví

Principem obecného náhradnictví je povolání náhradního dědice za dědice původního pro případ, že by se původní dědic nedožil nápadu dědictví, nebo jej z nějakého důvodu nenabyl (například odmítne-li dědictví, nebo pokud nebude způsobilý dědit). V návrhu právní úpravy jsou obsažena i výkladová pravidla (např. § 1498), který uvádí, že když zůstavitel zřídí náhradnictví pro případ, že by povolaná osoba dědit nechtěla, nebo pro případ, že by tato dědit nemohla, má se za to, že náhradnictví bylo zřízeno pro oba tyto případy, pro sporné situace.⁸⁴

Užitečnost těchto výkladových pravidel lze dokumentovat na úpravě obsažené v připravovaném občanském zákoníku. Ačkoli se může zdát, že tato pravidla na první pohled mohou zůstavitele omezovat v jeho vůli, právě opak je pravdou. Tato pravidla totiž dávají zůstaviteli vodítko, jak bude postupováno při výkladu určité situace a jelikož jsou dispositivní povahy, může se od nich zůstavitel odchýlit tím, že v posledním pořízení výslovně uvede opak. Pokud zůstavitel neprojeví jinou vůli, zanikne náhradnictví, které zůstavitel zřídil svému dítěti v době, kdy nemělo potomky, zanechá-li toto dítě potomky způsobilé dědit. Jedná se však opět o dispositivní úpravu, takže zůstavitel může stanovit i postup odlišný.⁸⁵

6.3.6 Svěřenské nástupnictví

Zakotveno v § 1502 a násl. nového OZ.

⁸³ *Vládní návrh občanského zákoníku* [online]. 2011 [cit. 15. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf>.

⁸⁴ *Náhradní dědic* [online]. 2011 [cit. 9. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny/nahradni-dedic.html>>.

⁸⁵ *Obecné náhradnictví* [online]. 2011 [cit. 9. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny.html>>.

Tento institut svěřenského nástupnictví umožňuje zůstaviteli, přikázat svému dědici, aby dědictví, které přijal po své smrti nebo v jiných případech, které určil zůstavitel, převedl na ustanoveného následného dědice (svěřenského nástupce).

Dědic je po dobu svého života nebo po dobu stanovenou zůstavitelem dočasným vlastníkem, který nesmí zděděný majetek zpravidla zcizovat nebo zatěžovat. I přesto může v určitých případech zděděný majetek zcizit, ale jen se souhlasem svěřenského nástupce. Tento institut může mít tedy své opodstatnění v takových případech, kdy mají rodiče např. mentálně postižené dítě. Pokud rodiče zemřou, stane se tak jediným dědicem jejich mentálně postižené dítě, které nemá testovací způsobilost. V případě, že by dítě následně zemřelo a nemělo žádných zákonných dědiců, připadla by celá pozůstalost státu. Pokud tedy bude svěřenské nástupnictví zřízeno, zůstane v soukromé sféře zachován alespoň majetek, který dítě nabylo dědictvím po rodičích. Zůstavitel může jednomu dědici zřídit i více svěřenských nástupců, kteří nastupují buď vedle sebe, nebo za sebou. Omezení v povolávání svěřenských nástupců za sebou spočívá v tom, že svěřenské nástupnictví zaniká okamžikem, kdy majetek nabude první svěřenský nástupce, který nežil v době zůstavitelovy smrti. Návrh nového OZ také podrobně upravuje, za jakých podmínek dochází k zániku svěřenského nástupnictví.⁸⁶

V návrhu § 1504 nového OZ se říká, že jsou-li všichni svěřenští nástupci zůstavitelovými současníky, není omezena řada, ve které po sobě mají svěřenští nástupci následovat.

Je-li však povoláno více svěřenských nástupců, z nichž někteří v době smrti zůstavitele jako osoby ještě neexistují, zanikne svěřenské nástupnictví, jakmile jmění nabude první svěřenský nástupce z těch, kteří nebyli zůstavitelovými současníky. Svěřenské nástupnictví rovněž zanikne, není-li již žádný ze svěřenských nástupců, nebo pokud nenastane případ, pro který bylo zřízeno. Nesvěřil-li zůstavitel při nařízení svěřenského nástupnictví dědici právo s dědictvím volně nakládat, může dědic zcizit nebo zatížit věc z toho, co děděním nabyt, jen se souhlasem svěřenského nástupce. Takový souhlas vyžaduje formu veřejné listiny.⁸⁷

⁸⁶ *Konkrétní změny u svěřeneckého nástupnictví* [online]. 2011 [cit. 9. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny.html>>.

⁸⁷ *Vládní návrh občanského zákoníku* [online]. 2011 [cit. 15. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf>.

6.3.7 Formy závěti

Tato část je upravena § 1522 a násl. nového OZ.

Písemná forma závěti:

- byla-li závěť pořízena v písemné formě, musí být nepochybné, který den, měsíc a rok byla pořízena, jinak je tato závěť neplatná.

Závěť pořízená soukromou listinou:

- kdo chce tuto závěť pořizovat v písemné formě beze svědků, napíše celou závěť vlastní rukou a vlastní rukou ji i podepíše. Závěť, kterou však zůstavitel nenapsal vlastní rukou, musí vlastní rukou podepsat a před dvěma současně přítomnými svědky výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. V případě, že je zůstavitel nevidomý, projeví svou poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být nahlas přečtena svědkem, který závěť nepsal. Zůstavitel poté před svědky potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Jestliže je zůstavitel osobou se smyslovým postižením a nemůže-li číst nebo psát, tak projeví poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, jejíž obsah musí být však tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, který si zůstavitel zvolí, svědkem, který závěť nepsal, přičemž všichni svědci musí ovládat způsob dorozumívání, kterým je obsah listiny tlumočen. Zůstavitel zvoleným způsobem dorozumívání před svědky potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli. V závěti pořízené osobou se smyslovým postižením, která nemůže číst nebo psát, je toto třeba zaznamenat, dále kdo závěť napsal, kdo ji přečetl nebo tlumočil a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Byl-li obsah tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, uvede se to v listině včetně údaje, jaký způsob dorozumívání zůstavitel zvolil.⁸⁸

Závěť pořízená veřejnou listinou:

- zůstavitel může projevit poslední vůli ve veřejné listině, přičemž ten, kdo listinu sepisuje, se přesvědčí, zda se projev poslední vůle děje s rozvahou, vážně a bez donucení.⁸⁹

Návrh nového OZ zachovává de facto stávající shora uvedené formy závětí a navíc, v souladu s převažující kontinentální právní úpravou (např. Polsko, Německo,

⁸⁸ *Vládní návrh občanského zákoníku* [online]. 2011 [cit. 15. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf>.

⁸⁹ *Vládní návrh občanského zákoníku* [online]. 2011 [cit. 15. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf>.

Rakousko, Litva atd.), zavádí i možnost pořídit závěť s úlevami, tzv. privilegovanou závěť, která je určena pro osoby, jež se díky nečekané události, např. živelné pohromě apod., nacházejí v situaci, kdy jsou v ohrožení života a nemohou využít tradiční formy pro pořízení závěti.⁹⁰

6.3.8 Svědkové závěti

Jedná se o ustanovení § 1529 a násl.

Svědci se zúčastní pořizování závěti takovým způsobem, aby byli s to potvrdit, že zůstavitel a pořizovatel jsou jedna a táž osoba. Svědek se poté podepíše na listinu obsahující závěť, přičemž k podpisu zpravidla připojí doložku poukazující na jeho vlastnost jako svědka a další údaje, podle nichž ho lze zjistit. Svědkem nemůže být např. osoba nesvéprávná, nevidomá, neslyšící, nemá nebo osoba, která není znalá jazyka nebo způsobu dorozumívání, v němž se projev vůle činí. Dědic nebo odkazovník není způsobilý svědčit o tom, co se mu zůstavuje, a stejně tak není způsobilá být svědkem i osoba dědici nebo odkazovníkovi blízká, ani zaměstnanec dědice či odkazovníka. Uvedené platí obdobně i pro toho, koho zůstavitel povolal za vykonavatele závěti nebo kdo při pořizování závěti působí jako pisatel, předčítatel, tlumočník nebo úřední osoba. K platnosti ustanovení závěti učiněného ve prospěch některé z osob uvedených výše se vyžaduje, aby je zůstavitel napsal vlastní rukou, nebo je potvrdili tři svědci.⁹¹

6.3.9 Úlevy při pořizování závěti

Znění § 1532 a násl. nového OZ hovoří o tom, že kdo je pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života, má tak právo pořídit závěť ústně před třemi současně přítomnými svědky. Totéž právo má i ten, kdo se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem nějaké mimořádné události a nelze-li po něm rozumně požadovat, aby závěť pořídil v jiné formě. Pokud svědci nepořídí záznam o zůstavitelově poslední vůli, bude důvodem dědické posloupnosti soudní protokol o výslechu svědků. Vyskytne-li se důvodná obava, že by zůstavitel zemřel dříve, než by mohl pořídit závěť ve formě veřejné listiny, tak může zaznamenat jeho poslední vůli

⁹⁰ *Konkrétní změny u závěti* [online]. 2011 [cit. 9. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny.html>>.

⁹¹ *Vládní návrh občanského zákoníku* [online]. 2011 [cit. 15. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf>.

starosta obce, na jejímž území se zůstavitel nalézá, a to za přítomnosti dvou svědků. Za týchž podmínek může zaznamenat zůstavitelovu poslední vůli i ten, kdo je podle jiného právního předpisu oprávněn starostu zastupovat. Obec zařídí bez zbytečného odkladu úschovu závěti u notáře. Další zvláštní řešení této problematiky nastává v situaci, kdy, má-li pro to zůstavitel vážný důvod, může na palubě námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky nebo letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice zaznamenat zůstavitelovu poslední vůli za přítomnosti dvou svědků velitel námořního plavidla nebo letadla, popřípadě jeho zástupce, pokud mu v tom nebrání péče o bezpečnost plavby nebo letu. Platnost závěti nelze popřít tím, že zůstavitel neměl k pořízení závěti vážný důvod. Byla-li závěť pořízena dle shora uvedeného na palubě:⁹²

a) námořního plavidla, tak toto zaznamená velitel v lodním deníku a závěť poté bez zbytečného odkladu předá zastupitelskému úřadu České republiky, který je nejbližší přístavu, do něhož námořní plavidlo připluje, popřípadě orgánu veřejné moci, u něhož je námořní plavidlo zapsáno v námořním rejstříku,

b) letadla, tak toto zaznamená velitel v palubním deníku a závěť poté předá bez zbytečného odkladu zastupitelskému úřadu České republiky, který je nejbližší místu, kde letadlo přistálo v zahraničí, popřípadě orgánu veřejné moci, u něhož je letadlo zapsáno v leteckém rejstříku.

Pořídil-li zůstavitel závěť ve shora uvedených případech, vyžaduje se, aby osoba, která záznam pořídila, jej také s oběma svědky podepsala, zůstaviteli za přítomnosti obou svědků přečetla a aby zůstavitel potvrdil, že jde o projev jeho poslední vůle. Takto pořízená závěť se považuje za veřejnou listinu. Došlo-li při vyhotovování závěti k porušení předepsaných formalit, zejména chybí-li na listině podpisy přítomných svědků, ač se vyžadují, ale je-li přesto jisté, že listina spolehlivě zaznamenává zůstavitelovu poslední vůli, nepůsobí to neplatnost závěti, ovšem rozdíl je v tom, že taková listina se už za veřejnou listinu nepovažuje.⁹³

6.3.10 Dědická smlouva

V návrhu nového OZ upravena v § 1572 a násl.

⁹² *Vládní návrh občanského zákoníku* [online]. 2011 [cit. 15. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf>.

⁹³ *Vládní návrh občanského zákoníku* [online]. 2011 [cit. 15. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf>.

V dnešním platném občanském zákoníku není dědická smlouva vůbec upravena. Návrh nového občanského zákoníku počítá se znovuzavedením tohoto tradičního dědického titulu, kterým dědická smlouva bezpochyby je.

Vzor pro návrh úpravy dědické smlouvy poskytly právní řády Rakouska, Švýcarska a Německa. Narozdíl od závěti, která je jednostranným právním jednáním zůstavitele, se v případě dědické smlouvy jedná o dohodu dvou stran, kterou zůstavitel povolává k pozůstalosti nebo její části druhou osobu, a to buď za úplatu, bezúplatně, či za jiný majetkový prospěch, který bude zůstaviteli poskytnut za jeho života. Jelikož je dědická smlouva dvoustranným právním jednáním, není možné ji jednostranně zrušit, což dává předpokládaným dědicům vyšší jistotu, že se jednou skutečně stanou vlastníky. Nicméně dědická smlouva nijak neomezuje zůstavitele v nakládání s majetkem za jeho života. V případě, že se povolávají dědickou smlouvou manželé, nemá obecně na platnost dědické smlouvy žádný vliv jejich rozvod. Rozvedený manžel ovšem může požádat soud, aby tuto smlouvu zrušil. Ustanovení týkající se dědické smlouvy jsou v případě manželů ve většině dispositivní povahy, a proto si mohou manželé dohodnout i opak.⁹⁴

Dědickou smlouvu může uzavřít zletilý zůstavitel, který je plně svéprávný, a je-li zůstavitel ve svéprávnosti omezen, může dědickou smlouvu uzavřít a závazek z ní změnit se souhlasem opatrovníka. Dědickou smlouvu mohou strany uzavřít a závazek z ní změnit jen osobním jednáním. Dědickou smlouvou nelze pořídit o celé pozůstalosti, jelikož čtvrtina pozůstalosti musí zůstat volná, aby o ní zůstavitel mohl pořídit podle své zvlášť projevené vůle, avšak chce-li zůstavitel zanechat smluvnímu dědici i tuto čtvrtinu, může tak učinit závětí. Byla-li dědická smlouva uzavřena s tím, že se ostatní dědici zřekli svého dědického práva, pozbývá zřeknutí se dědictví účinky, nedědí-li dědic povoláný v dědické smlouvě.⁹⁵

Jak již bylo výše uvedeno, dědická smlouva zůstaviteli nebrání, aby se svým majetkem nakládal za svého života podle libosti a proto, není-li ujednáno něco jiného, nemůže strana povoláná za dědice převést své právo na jinou osobu. Pořídí-li však zůstavitel pro případ smrti nebo uzavře-li darovací smlouvu tak, že to s dědickou smlouvou není slučitelné, může se smluvní dědic dovolat neúčinnosti těchto právních jednání. Dohodnou-li se strany, že zůstavitel převede na smluvního dědice majetek již

⁹⁴ *Konkrétní změny u dědické smlouvy* [online]. 2011 [cit. 9. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny.html#2>>.

⁹⁵ *Vládní návrh občanského zákoníku* [online]. 2011 [cit. 15. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf>.

za svého života, může být tento majetek sepsán ve formě veřejné listiny. V takovém případě, nepřevede-li zůstavitel všechny svůj majetek, anebo získá-li po převodu další majetek, se dědická smlouva vztahuje jen na majetek takto sepsaný, pokud tedy nebylo ujednáno něco jiného. Jestliže se uskutečnilo odevzdání ještě za života zůstavitele, přecházejí práva a povinnosti z dědické smlouvy na dědice smluvního dědice, pokud opět nebylo ujednáno jinak. Své povinnosti z dědické smlouvy může zůstavitel zrušit i pořízením závěti, přičemž k účinnosti zrušení se vyžaduje souhlas smluvního dědice učiněný ve formě veřejné listiny.⁹⁶

6.3.11 Zřeknutí se dědického práva

Dnešní právní úprava možnost zřeknutí se dědického práva nepřipouští. Dědic se v současné chvíli nemůže předem zříci svého dědického práva a musí po zůstavitelově smrti dědictví buď přijmout, nebo jej může odmítnout.

V nově připravovaném zákoně se tedy navrhuje, aby bylo dědici umožněno se svého dědického práva zříci ve smlouvě se zůstavitelem. Pro tuto smlouvu se navrhuje forma veřejné listiny. Zavedení zřeknutí se dědictví je velmi kladně vnímáno např. i odbornou veřejností, jelikož povede k vypořádání případných dědických sporů již za zůstavitelova života. Zřeknutí se dědictví bude praktické v případech, kdy zůstavitel za svého života zvýhodní nějakého z případných dědiců. Zříci se dědictví je možné jako celku nebo se může zůstavitelův potomek zříci pouze práva na povinný díl. Ve druhém případě pak může potomek v případě dědění ze zákona ještě dědit.⁹⁷

⁹⁶ *Vládní návrh občanského zákoníku* [online]. 2011 [cit. 15. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf>.

⁹⁷ *Zřeknutí se dědického práva* [online]. 2011 [cit. 9. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny.html>>.

ZÁVĚR

Úmrtí člověka má významný vliv na uspořádání právních vztahů, jichž byl zůstavitel subjektem. Jak jsem již zmiňoval, důležité ovšem v takovém případě je, zda ony subjektivní práva a povinnosti po smrti zanikají či přecházejí na dědice nebo jiný subjekt. Jak bylo v práci řečeno, některá práva a povinnosti jsou totiž tak spjata se zůstavitelem a jsou natolik osobní povahy, že v důsledku jeho úmrtí zanikají. Kdežto ty, které mají výlučně majetkovou povahu, smrtí fyzické osoby nezanikají.

Přechod majetku ze zůstavitele na právní nástupce se neděje nahodile, ale musí zde existovat nějaký dědický titul, na jehož základě se nějaká konkrétní osoba může považovat za dědice. Z obsahu mé práce je zřejmé, že dnešní právní úprava rozlišuje dva právní tituly, na jejichž základě může být osoba povolána za dědice, a to dědění ze zákona či ze závěti, přičemž tato má co do právní síly přednost před děděním ze zákona. Jestliže zůstavitel sepíše platnou závěť a zahrne do ní celý svůj majetek, nedojde k dědění ze zákona, avšak zemře-li zůstavitel bez zanechání platné závěti, přicházejí na řadu dědicové ze zákona. Může však nastat i taková situace, kdy zůstavitel závětí vypořádá pouze část svého majetku a v takovémto případě dojde z části k dědění podle závěti a zčásti k dědění dle zákona. V návrhu nového občanského zákoníku je počítáno s rozšířením dědických titulů o dědickou smlouvu a vychází se při tom z úpravy obvyklé v kontinentální Evropě. Co do právní síly bude dědická smlouva nejsilnějším dědickým titulem. Zbylé dva dědické tituly zůstávají zachovány, kdy však dochází k posílení poslední vůle zůstavitele, a proto je závěť více preferována před děděním ze zákona. K dědění ze zákona by tak mělo dojít pouze ve výjimečných případech. Narozdíl od závěti, která je jednostranným právním jednáním zůstavitele, se v případě dědické smlouvy jedná o dohodu dvou stran, kterou zůstavitel povolává k pozůstalosti, nebo její části, druhou osobu, a to buď za úplatu, bezúplatně, či za jiný majetkový prospěch, jenž bude zůstaviteli poskytnut za jeho života. Jelikož je dědická smlouva dvoustranným právním jednáním, není ji tedy možné jednostranně zrušit, a to tedy dodává předpokládaným dědicům vyšší jistotu, že se jednou skutečně stanou vlastníky. Zůstavitele však dědická smlouva nijak neomezuje v nakládání s majetkem za jeho života, což je pro něj jistě také pozitivní.

Pokud se ještě vrátím k institutu závěti, připouští dnešní občanský zákoník tři formy, kterými jsou, právě již v práci uvedené a rozebrané, závěť napsaná vlastní rukou zůstavitele, závěť sepsaná jinak než vlastní rukou zůstavitele a závěť ve formě notářského zápisu, avšak jejich právní úprava je v současné době poměrně stručná

a objevuje se mnoho sporných institutů vykládaných pouze judikaturou, což zcela jistě není žádoucí s ohledem na právní jistotu zůstavitele, který při rozhodování soudu již není přítomen a nemá možnost toto jednání nikterak ovlivnit. Návrh nového občanského zákoníku zachovává stávající, shora uvedené, formy závětí a navíc, opět v souladu s převažující kontinentální právní úpravou, zavádí i možnost pořídit závěť s úlevami, tzv. privilegovanou závěť, která je určena pro osoby, jež se díky nečekané události, např. živelné pohromě apod., nacházejí v situaci, kdy jsou v ohrožení života a nemohou tak využít tradiční formy pro pořízení závěti.

Toliko tedy stručné shrnutí jinak poměrně rozsáhlých připravovaných změn a úprav stávajících právních institutů z oblasti dědického práva, po kterých mnozí již dlouho volali, a proto doufejme, že tento nový občanský zákoník přinese nejen v této své třetí části mnoho pozitivně vnímaných a veřejností přijímaných obměn.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Literární zdroje

1. BARTOŠEK, M. *Encyklopedie římského práva*. 1. vydání. Praha : Panorama, 1981. 507 s. Pyramida. Encyklopedie.
2. BÍLEK, P., ŠEŠINA, M. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001 – zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2001. 507 s. ISBN 80-7179-590-9.
3. FIALA, J. *Občanský zákoník – Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou*. 12. aktualizované vydání. Praha : Linde a.s., 2007. 872 s. ISBN 80-7201-602-4.
4. FIALA, J. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha : ASPI, 2006. 494 s. ISBN 80-7357-182-X.
5. JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J. a kol. *Občanský zákoník : komentář*. 4. vydání. Praha : C.H.Beck, 1997. 963 s. ISBN 80-7179-147-4.
6. KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha : C.H.Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1.
7. MADAR, Z. a kol. *Slovník českého práva*. 3. rozš. a podstatně přepracované vydání. Praha : Linde, 2002, 2 sv. 1842 s. ISBN 80-7201-377-7.
8. MIKEŠ, J. *Dědictví a právo : (právní poradce pro každého)*. 1. vydání. Praha : Informatorium, 1993. 166 s. ISBN 80-85427-10-9.
9. PLECITÝ, V., KOCOUREK, J. *Občanský zákoník*. 4. doplněné vydání. Praha : Eurounion, s.r.o., 2007. 740 s. ISBN 978-80-7317-059-2.
10. RADVANOVÁ, S. et al. *Občanské právo hmotné*. 3., 4., aktualiz. a dopl. vydání. Praha : ASPI, 2007. 343 s. ISBN 978-80-7357-231-0.
11. REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. 1. vydání. Voznice : Leda, 2001. 752 s. ISBN 80-85927-85-3.
12. SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Praha : Computer Press, 2007. 228 s. ISBN 978-80-251-1659-3.
13. SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Praha : Computer Press, 2001. 94 s. ISBN 80-7226-530-X.

14. ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II, Komentář*. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2008. 1085 s. ISBN 978-80-7400-004-1.

Elektronické zdroje

1. *Konkrétní změny v dědickém právu* [online]. 2011 [cit. 9. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny.html>>.
2. *Náhradní dědic* [online]. 2011 [cit. 9. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny/nahradni-dedic.html>>.
3. *Poslanci schválili návrh nového občanského zákoníku* [online]. 2011 [cit. 7. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/aktuality/27-poslanci-schvalili-navrh-noveho-obcanskeho-zakoniku.html>>.
4. *Právo na povinný díl a neopomenutelný dědic* [online]. 2011 [cit. 9. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny/pravo-na-povinny-dil-a-nepominutelny-dedic.html>>.
5. *Vládní návrh občanského zákoníku* [online]. 2011 [cit. 15. 12. 2011]. Dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011.pdf>.

Legislativní zdroje

1. Česko. Zákon č. 554/2004 Sb., kterým se mění zákon, zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2004, částka 189, s. 10214-10260.
2. Československo. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník. In *sbírka zákonů, Československá republika*. 1950, částka 60, s. 498-627.
3. Československo. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů, Československá socialistická republika*. 1964, částka 19, s. 202-248.

4. Československo. Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje, zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. In *Sbírka zákonů, Česká a Slovenská Federativní republika*. 1991, částka 97, s. 2410-2472.
5. Československo. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů, Československá socialistická republika*. 1963, částka 56, s. 384-430.

Judikatura

1. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 30. 7. 1986, 18 Co 135/86.
2. Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 1997, 24 Co 315/97.
3. Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 30. 9. 1998, 24 Co 281/98.
4. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 5. 1997, 2 Cdon 176/96.

SEZNAM PŘÍLOH

<i>Příloha I</i> – Listina o vydědění.....	60
<i>Příloha II</i> – Závěť allografní.....	61
<i>Příloha III</i> – Odvolání závěti.....	62

Příloha I

Listina o vydědění

Já, níže podepsaný, pořizuji po zralé úvaze tuto listinu o vydědění:

Můj syn, narozen byl dne pravomocně odsouzen pro úmyslný zločin ublížení na zdraví. Byl mu uložen trest v délce 7 let. Z tohoto důvodu jej vyděd'uji, přičemž toto vydědění se nevztahuje na jeho potomky.

V dne

Podpisy:

(zůstavitel)

.....

(1. svědek)

(2. svědek)

Příloha II

Závěť - alografní

Já, podepsaný Pavel Novák, nar., bytem v Příbrami, Větrná 1920, činím pro případ své smrti za přítomnosti svědků Milana Vomáčky, nar., bytem v Praze, Václavské náměstí 1154, který závěť sepisuje, a Janem Horkým, nar., bytem v Pardubicích, Dlouhá 2534 tuto závěť:

Dědicem veškerého mého majetku ustanovuji svou poslední žijící příbuznou, sestru Janu Horňákovou, nar., bytem v Mníšku pod Brdy, Skalecká 1154.

V Příbrami, 6. 4. 2012

Pavel Novák

Milan Vomáčka, nar., bytem v Praze, Václavské náměstí 1154, a Jan Horký, nar., bytem v Pardubicích, Dlouhá 2534, svými podpisy stvrzují, že Pavel Novák před nimi současně přítomnými výše uvedenou závěť vlastní rukou podepsal a výslovně projevil, že tato závěť obsahuje jeho poslední vůli.

V Příbrami, 6. 4. 2012

Milan Vomáčka

Jan Horký

(zdroj: SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2001, s. 23.)

Příloha III

Odvolání závěti

Já, níže podepsaný, nar., bytem v Příbrami, Větrná 1920, činím toto odvolání závěti:

Dne 6. 4. 2012 jsem pořídil vlastnoručně psanou závěť, v níž jsem ustanovil dědicem svou sestru Janu Horňákovou, nar., bytem v Mníšku pod Brdy, Horní 1154. Tato závěť byla dne 10. 4. 2012 uložena u notáře JUDr. Milana Nového, se sídlem notářské kanceláře v Brně, Dlouhá 185.

Tuto svou závěť ze dne 6. 4. 2012 tímto odvolávám.

V Brně, 15. 4. 2012

Pavel Novák

(zdroj: SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Praha, 2007, s. 124.)